

Tiltaksplaner mot mobbing: alibi eller verktøy?

En undersøkelse om skolers tiltak mot mobbing på ungdomstrinnet

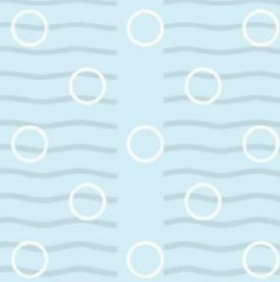
Fakultet for humaniora og utdanningsvitenskap

Masterprogram:

Master i pedagogikk med fordypning i spesialpedagogikk

Navn på kandidat: Karen Marie Sauvik Engenes

Juni-2016

Det er mange ganger elever sier at det ikke er ment sånn, men det er den som føler seg mobba som bestemmer om det er mobbing eller ikke

(Informant, 2016)

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	4
2. Teori.....	5
2.1. Hva er mobbing?.....	5
2.2. Skolenes tiltak mot mobbing.....	9
3. Metode.....	15
3.3. Gjennomføring av intervju.....	16
3.4. Informantene.....	17
3.5. Organisering og bearbeiding av materiale.....	18
3.6. Validitet og reliabilitet.....	18
3.7. Etske refleksjoner ved forskerrollen.....	21
3.8. Metodekritikk.....	21
4. Presentasjon og drøfting av funn.....	22
4.1. Skolenes tiltak mot mobbing.....	22
4.1.6. Digital mobbing.....	34
4.2. Kunnskap om mobbeproblematikk.....	40
4.3. Anonyme spørreundersøkelser.....	48
4.4. Foreldresamarbeid.....	51
5 Oppsummering av funn.....	57
6 Konklusjon.....	59

1. Innledning

I 2002 gikk foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG), Barneombudet, KS, Utdanningsforbundet og regjeringen sammen i et *Manifest mot mobbing*, hvor de oppfordret alle til å bidra i arbeidet. Det første manifestet mot mobbing anbefalte mobbeprogrammer til bruk i skolen, mens den 15 januar 2016 ble det isteden signert et nytt *Partnerskap mot mobbing* hvor 12 sentrale organisasjoner i Norge, blant annet Utdanningsforbundet, Elevorganisasjonen og Foreldreutvalget for grunnopplæringen, vil arbeide sammen med regjeringen mot mobbing og for et godt læringsmiljø i skolene. I *Partnerskap mot mobbing* er det særlig fokus på alle barn og unges rett til et godt og trygt læringsmiljø, og at alle voksne som omgår barn og unge er viktige rollemodeller som kan bidra med å se, handle og følge opp ved uønskede hendelser.

I opplæringslovens paragraf 9a står det beskrevet at alle skoler skal jobbe for å fremme et godt psykososialt miljø som bidrar til en positiv læring og utvikling for den enkelte elev, og at den skal sikre eleven en skolehverdag som fremmer helse og trivsel. Denne loven skal være med på å motvirke mobbing. Opplæringslovens §9a fastslår at alle elever har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø på skolen. Dersom de mener at de ikke blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte kan de be skolen rette opp mulige brudd på loven (Regjeringen.no).

Når man ser på resultatene fra Elevundersøkelsen har andelen elever som oppgir at de blir mobbet to til tre ganger i måneden sunket fra 7,0 i 2007 til 3,7 i 2015 (Utdanningsdirektoratet, 2016). Andelen elever som oppgir at de blir mobbet har altså sunket de siste årene, men det er også i disse siste årene at det har vært flere alvorlige mobbesaker oppe i media. Det er som regel når det blir store oppslag i media om dødsfall som følge av mobbing, og svikt i systemet at skolene og samfunnet ellers mobiliserer mot mobbing. Det finnes store mørketall, og mange elever opplever mobbing og utestenging hver eneste dag gjennom hele skolegangen.

Det å bli utsatt for mobbing kan føre til redusert selvfølelse, dårlig fysisk helse, skolevegring, lavere prestasjonsnivå, symptomer på depresjon og angst og posttraumatisk stress hos de som blir rammet (Midthassel m.fl., 2011). Det er derfor viktig å jobbe kontinuerlig for å ha et godt læringsmiljø på skolen. Ifølge Olsen og Traavik(2012) er barn og unges psykiske utvikling nært knyttet til skolehverdagen, og

man kan derfor både redusere risikofaktorer, som for eksempel mobbing, og styrke forhold som kan virke beskyttende, ved for eksempel å bedre klassemiljøet.

Siden 2000 har det vært skolens målsetting å jobbe for å bekjempe mobbing. Den gang var det daværende statsminister Kjell Magne Bondevik som brukte mye ressurser for å få mobbeprogrammer inn i skolen med det mål å utrydde mobbing. I en undersøkelse gjennomført i 2010 fant forskningsinstituttet NIFU ut at det ikke var mindre mobbing på skoler som brukte mobbeprogrammer som for eksempel Zero og Olweus (NIFU, 2015), og i de siste årene har det vært mer fokus på hvordan hver enkelt skole kan jobbe forebyggende, og på hvilke tiltak den enkelte skole setter inn for å stoppe mobbingen. Det er viktig at det blir jobbet kontinuerlig i skolen for å forebygge mobbing, og det er nødvendig at alle ansatte i skolene vet hvordan dette skal håndteres.

Jeg ønsker i denne studien å se nærmere på hvilke tiltaksplaner som finnes i ulike ungdomsskoler i fylket, hvilke rutiner skolene har for at alle de ansatte skal kjenne til disse, hva som blir gjort i skolene for å forebygge, og hvilke tiltak som blir satt i gang når mobbing har skjedd. Min problemstilling er derfor følgende:

Hva vet lærere på ungdomstrinnet om tiltak i forhold til mobbing?

Jeg har intervjuet lærere ved fire ulike ungdomsskoler både i forhold til skolens tiltak mot mobbing, lærernes egne oppdaterte kunnskap om mobbeproblematikk og viktigheten av samarbeid med hjemmet. Jeg ønsket å finne ut av om skolene har et velfungerende system i forhold til kompetanseheving av lærere og i å videreformidle kunnskap om hvilke tiltak som skal settes inn ved mobbeproblematikk. På grunn av oppgavens omfang har jeg kun intervjuet fire lærere, men det ideelle ville ha vært å intervju flere lærere ved hver enkelt skole for å få et bedre bilde av skolens praksis som ikke er så avhengig av den enkeltes lærers subjektive oppfatning.

2. Teori

2.1. Hva er mobbing?

Mobbing defineres som en krenkelse som pågår over tid mot en person fra en annen person eller gruppe (Olweus, 1992). For at det skal kunne regnes som mobbing, må det være en ubalanse i maktforholdet mellom den som blir mobbet og den som mobber.

Ifølge Alberti-Espenes (2012) er mobbing et større problem enn tidligere på tross av alle ressursene som har blitt brukt på både forskning, manifestasjoner og antimobbeprogrammer. Han hevder at antimobbeprogrammer ikke fungerer, og at en av grunnene til dette er at ikke alle bruker disse programmene slik de skal, men blander elementer fra ulike programmer etter eget skjønn.

2.1.1. Ulike mobbetyper

Ifølge Alberti-Espenes (2012) har vi tre typer mobbing. Den fysiske som handler om at ting blir ødelagt gjennom voldelig atferd, eller vold og knuffing mot andre personer. Så har vi den verbale mobbingen hvor man kaller andre ved stygge navn, sprer rykter eller sier stygge ting til andre. Den tredje typen mobbing er den psykiske mobbingen som ofte er den vanskeligste å oppdage, og som derfor kanskje den som er vanskeligst å gjøre noe med. Denne handler blant annet om utfrysning, nedverdiggende blikk eller det å bli ignorert. Et blikk kan for eksempel oppleves veldig dømmende og krenkende. Dette kalles skjult mobbing. Blikket er skjult for dem som ikke ser det, men for den som blir utsatt for det kan det være veldig sårende (Alberti-Espenes, 2012). Ifølge Follesø m.fl. (2016) er unge opptatt av hvordan de blir møtt, sett og forstått, og at i møter med andre spiller blikket en viktig rolle. Forståelse for andre mennesker kan speiles i blikket, og hva vi venter å se hos andre kan få betydning for hvordan vi ser den andre. Det er lettere å gjøre noe med verbal eller fysisk mobbing, enn med den stille mobbingen, for det er lettere for alle å se det. I boka til Alberti-Espenes (2012, s.58) beskriver han “blikking” som følgende:

Blikking er en relativt ny krenkelseskategori. Tilsynelatende. Det handler om at andres blikk på en selv oppleves dømmende og krenkende. (...) Blikking er ikke noe historisk nytt. Det nye er at dette har blitt satt i sammenheng med gjentatt krenkelse eller (skjult)mobbing.

I tillegg til de tre andre mobbetyperne har vi en fjerde type mobbing som er relativt ny, og som det derfor finnes lite forskning på, og dette er digital mobbing. Tokunaga (2010) definerer denne mobbingen som følgende:

Digital mobbing er en hvilken som helst handling utført via elektroniske eller digitale medier av individer eller grupper, som gjentakende kommuniserer fiendtlige eller aggressive meldinger, som har til hensikt å påføre skade eller skape ubehag for andre.

Samnøen (2014) skriver at den digitale mobbingen kan foregå via kanaler som mms, sms, mobilkamera, e-post, blogger, på facebook eller på hjemmesider. Denne digitale mobbingen kan ramme hardt fordi man ofte ikke ser hvem som mobber, og det er vanskelig å fjerne sporene. Et bilde som blir lagt ut på nettet kan bli liggende der for alltid selv om vedkommende som har lagt det ut fjerner det fra stedet hvor han eller hun publiserte det.

En av de store forskjellene mellom digital mobbing og annen mobbing er at de digitale mobberne blir med hjem. Et sted som vanligvis oppleves som et fristed og som et trygt sted å være. Samnøen (2014) beskriver at en forenklet måte å definere digital mobbing på er at det er mobbing som mennesker utfører via elektroniske kommunikasjonsmidler. Digital mobbing skiller seg fra tradisjonelle former for mobbing blant annet ved at den ikke er avhengig av fysisk størrelse, og kan være basert på at noen har bedre teknologiske ferdigheter enn andre eller har muligheten til å skjule sin identitet.

Teknologien gir også mulighet til å trakassere offeret uavhengig av tid og sted og mobberne trenger ikke lenger å befinne seg på samme sted som den de vil plage. Mobberen kan ikke se offeret, og dermed heller ikke offerets reaksjon. Det kan gjøre at de får mindre skyldfølelse og kan forsterke den negative adferden (Samnøen, 2014).

Ifølge Samnøen (2014) blir internettmediet en stadig mer integrert del av hverdagslivet til barn og unge, og aldri før har noen vokst opp med et så stort mangfold av informasjon, muligheter og inntrykk som dagens unge. Mediarådet (2013) skriver at mange unge har gode IKT-kunnskaper, men at de trenger å utvikle gode IKT-holdninger. Norske barn utsettes for høy risiko på nett, og har tilgang på internett både på egne rom og på smarttelefonene sine. Det er ikke umulig å gi barn og unge digitale ferdigheter som gjør dem rustet til å styre unna mange av fellene på internett, og et viktig tiltak for å begrense risikoatferd er å la alle barn og unge utvikle slike digitale ferdigheter (Mediarådet, 2013).

Ifølge en undersøkelse gjennomført av medietilsynet i 2012 av barn i alderen 9-16 år oppga 30 prosent av barna at de har lagt merke til at noen har vært slemme eller mobbet noen på internett eller mobilen i løpet av den siste uken. Det er flere jenter enn gutter som har rapportert at noe skjer, og jo eldre barna er, jo større er tendensen til at de har

sagt ifra. De eldste barna har rapportert til nettsiden, mens blant barna i alderen ni til elleve år oppgir de fleste at det er foreldrene som har rapportert (medietilsynet, 2012).

Samnøen (2014) påpeker viktigheten av at foreldre inntar en aktiv rolle for å guide barnas oppførsel på nett og hjelpe dem med å forebygge og motvirke risiko. Mobbing, trakassering og konflikter kan skje på måter som krysser ansvarsområdene mellom skolen og hjemmet. Det kan da bli diskusjon om hvorvidt det er skolen eller foreldrene som har ansvaret for å iverksette tiltak. Ifølge Opplæringsloven er kjerneområdet for skolens ordensreglement på skolen i skoletiden. Dette omfatter også digitale rom. Mobbing og trakassering som foregår utenfor skoletiden er derfor et foreldreansvar. Det finnes ifølge Samnøen (2014) allikevel noen faktorer som gjør at skolen bør igangsette tiltak selv om ikke mobbingen foregår innenfor skoletiden. Det kan være om handlingen har en tilknytning til skolesituasjonen, om det går utover læringsmiljøet eller det psykososiale miljøet, om det skjer mellom elever som har undervisning sammen eller om det medfører at eleven vil oppleve utrygghet eller fortsatt krenkelser i skoletiden (Samnøen, 2014).

2.1.2. Konsekvenser av mobbing

WHO (2014) beskriver psykisk helse som:

En tilstand av velvære der individer realiserer sine muligheter, kan håndtere livets normale stress, kan arbeide på en fruktbar og produktiv måte, og har mulighet til å bidra for samfunnet.

Det å bli utsatt for mobbing kan føre til at elevers psykiske helse blir påvirket, og at de blir fratatt muligheten til å realisere egne muligheter og bidra for samfunnet.

Alle elever har ifølge Opplæringsloven §9a rett til et godt psykososialt miljø på skolen, men barn og unge som blir mobbet er ifølge Bru m.fl. (2016) i risikozonen for å utvikle problemer senere i livet. Mens man mobbes, oppstår det tegn på fysisk, følelsesmessig og sosialt stress. Noen som blir mobbet mister tillit til andre mennesker, isolerer seg sosialt og utvikler skolevegring. Bru m.fl. (2016) påpeker at det er en sammenheng mellom det å bli mobbet og utvikling av depresjon, angst, agorafobi, panikkforstyrrelse og lavt selvbilde. Mange av de som blir mobbet har også psykosomatiske problemer som hodepine, vondt i magen og søvnproblemer.

Ifølge Samnøen (2014) har forskning også påvist en sammenheng mellom ofre for digital mobbing og dårlig selvtillit, ensomhet og depresjon. Noen ofre uttrykker manglende konsentrasjonsevne på skolen og det kan påvirke læringsmiljøet til den eller de som blir plaget. Det kan være en belastning for mobbeofferet å møte medelever på skolen i tilfeller der man blir mobbet og trakassert på sosiale medier for så å møte mobberne på skolen.

Det er ifølge Bru m.fl. (2016) viktig at voksne er påpasselige i forhold til barn som er i risikozonen. Ethvert barn kan bli et mobbeoffer, men barn som har vanskelige hjemmeforhold, eller andre utfordringer kan være mer utsatt enn andre. Noen barn opplever bare noen få mobbeepisoder, mens andre blir utsatt for kronisk mobbing. Det er viktig at lærere har kunnskap om mobbing for at man skal kunne identifisere potensielle ofre og redusere deres risiko for å bli mobbet ved å lære dem hvordan de kan uttrykke bedre selvhevdelse, unngå mobbernes taktikk, respondere med sikkerhet og oppnå støtte fra andre.

2.1.3. Retten til et godt psykososialt miljø

Djupedal-utvalget ble oppnevnt av kongelig resolusjon den 9 august 2013 for å utarbeide en rapport hvor de skulle vurdere de samlede midlene for å skape et godt psykososialt skolemiljø og for å motvirke og håndtere mobbing og andre uønskede hendelser i skolen. Ifølge utvalgets rapport er det voksnes unnfallenhet og deres manglende evne, vilje eller kunnskap for å hjelpe som er mønsteret som går igjen i mobbesakene som har fått de mest alvorlige konsekvensene. Utvalget påpeker i samsvar med Opplæringsloven at alle elever har rett til et trygt psykososialt skolemiljø, og de skriver at dette betyr at det skal være nulltoleranse for krenkelser, mobbing, diskriminering og trakassering av elever. Dette innebærer at skolen har et ansvar for å slå ned på når det skjer og slå ned på alle tilløp til slike ord og handlinger. Å stoppe mobbing er et samfunnsansvar, men Djupedalutvalget(2013) fremhever at akkurat skolene har ekstra stor påvirkningskraft og er en av de viktigste arenaene for å få slutt på mobbing da de har kraftfulle virkemidler de kan bruke for å få bukt med mobbingen.

2.2. Skolenes tiltak mot mobbing

Ifølge Roland (2014) svarer mellom fem og ti prosent av elevene i elevundersøkelsen at de blir mobbet ukentlig eller oftere, men antall enkeltvedtak fra norske rektorer er mye

lavere. Det er altså mange mørketall, og det er mange som blir mobbet som ikke vil fortelle det verken til ansatte på skolen eller sine foreldre.

2.2.1. Tiltaksplan

Alle skoler bør ha en handlingsplan mot mobbing som beskriver hvilke tiltak som skal settes inn hvis noen blir mobbet. Ifølge Alberti-Espenes m.fl. (2015) har skolene ifølge §9a-3 i opplæringsloven plikt til både å jobbe forebyggende mot mobbing, plikt til å undersøke og gripe inn og varsle skoleledelsen, og plikt til å varsle foreldrene til barn som er utsatt for krenkende ord eller handlinger. Samnøen (2014) påpeker at det kan være lurt at skolen har rutiner som knytter seg til et tidshjul i forhold til å jobbe mot mobbing. Slik vil avdekking av mobbing bli mer effektiv, og ved at kollegiet jobber sammen om dette danner man en plattform av forståelse og forpliktelse. I situasjoner hvor skolen selv oppdager at en elev blir utsatt for mobbing, skal det som regel ikke fattes et enkeltvedtak, men skolen må sette i gang tiltak for å stoppe mobbingen. Da må også eleven som blir mobbet og foreldrene bli informert om tiltakene. Etter en tid må tiltakene evalueres, og da gjerne sammen med eleven som har blitt mobbet og foreldrene. Hvis elev og foresatte ikke er fornøyd med tiltakene som er satt inn, må det fattes et enkeltvedtak (Samnøen, 2014).

2.2.2. Forebygging og læringsmiljø

Ifølge Alberti-Espenes (2012) blir forebyggende arbeid sett på som det viktigste og mest effektive for å stoppe mobbing. I denne forbindelsen har skolen og lærerne en viktig rolle, da det som oftest er i skolesammenheng at mobbing skjer. Et godt og trygt læringsmiljø utgjør et godt grunnlag for et godt miljø i klassen, og gir mindre handlingsrom for mobbing. Det vil si at i trygge omgivelser, hvor vi opplever at vi får utviklet oss, at vi føler mestring, og hvor vi opplever aksept og at vi blir respektert, får vi til mye mer enn i omgivelser hvor vi føler oss små, utrygge og misforstått (AlbertiEspenes, 2012).

Kvello (2012) skriver at et tiltak man kan gjennomføre for å jobbe forebyggende mot mobbing vil være å jobbe med det sosiale. Både sosial kompetanse, og det å skape relasjoner mellom elever, fordi vennskap beskytter. Han skriver videre at venner påvirker hverandre til prososial atferd. Barn og unge med atferdsvansker kan forsterke hverandre på negativ atferd. Det er bevist at når barn med atferdsvansker er med prososiale barn kan dette redusere deres atferdsvansker, men de fleste velger venner som ligner en selv,

så det er ikke ofte dette skjer. Man kan ikke pålegge vennskap, men man kan forsøke å legge til rette for at mulighetene er der. Å godtas av en gruppe man er sammen med, som for eksempel skoleklasse, nabolag, etnisk gruppe o.l handler om sosial aksept, noe som er veldig viktig. Mennesker er psykisk avhengig av å tilhøre et sosialt fellesskap. Majoritetskulturen i for eksempel en klasse kan mobbe for å skille ut personer de mener ikke tilhører det sosiale fellesskapet. Denne mobbingen kan også styrke samholdet i gruppen da en ytre fiende styrker det indre samholdet (Kvelling, 2012). Barn trenger ikke å ha mange venner for å ha en god utvikling. Kvelling (2012) hevder at det som regel holder med én god venn for å ha de gode som vennskap gir for trivsel og utvikling. Man kan være lettere mottakelig for kommentarer når man går alene, mens gode venner er der uansett hva som skjer.

Ifølge Nordahl (2006) finnes det én viktig faktor som kan bidra positivt til å legge til rette for gode relasjoner i klasserommet, og det er å ha et godt og trygt læringsmiljø i klassen og på skolen. Det er viktig å ha lærere som evner å skape et trygt og godt klasse- og læringsmiljø, og det er viktig at ledelsen ved skolene har fokus på at tiltak for dette blir gjennomført da et godt læringsmiljø utgjør et fundament for både et godt sosialt utbytte og et godt faglig utbytte. Alle elever har rett til å være inkludert i det sosiale, kulturelle og faglige fellesskapet på skolen, og skolen som fellesskap skal være inkluderende. Nordahl (2006) beskriver at denne tilhørigheten til fellesskapet er grunnleggende for at den enkelte elev skal ha en opplevelse av et godt læringsmiljø. I alle elevgrupper vil det være individer med helt ulike forutsetninger og behov, og i arbeidet med et godt læringsmiljø vil det være hensiktsmessig at skolen som miljø tilpasser seg enkeltindividenes forutsetninger i den grad det er mulig.

Det er mange faktorer som er med på å avgjøre hva som er et godt læringsmiljø. En av faktorene er lærerens evne til å lede klassen og skape trygge og gode relasjoner med elevene, en annen faktor er skolens kultur og ledelse og hvilke regler som finnes i den enkelte skole. Skolens samarbeidskultur og hvilket lærings- og menneskesyn som forvaltes har også stor innvirkning på læringsmiljøet. Nordahl (2006) skriver at mobbing er et fenomen som kommer til uttrykk i læringsmiljøet, og at det har sammenheng med faktorer i læringsmiljøet som relasjoner, regler, sosial kompetanse og holdninger i skolens kultur. Dette samsvarer med hva Ertesvåg m.fl (s.4) sier om læringsmiljø:

Et godt og inkluderende læringsmiljø bidrar til en positiv læring og utvikling for den enkelte elev, og skal samtidig sikre eleven en skolehverdag som fremmer

helse og trivsel. Med læringsmiljøet forstås de miljømessige faktorene i skolen som har innflytelse på elevenes sosiale og faglige læring samt elevenes generelle situasjon i skolehverdagen.

I en klasse med et godt læringsmiljø, og lite læringshemmende atferd hevder Nordahl (2012) at timene er preget av god klasseledelse. Læreren må ha en autoritativ ledende stil og bruke positive tilbakemeldinger, ha klare grenser og håndheve reglene i klasserommet. I et klasserom med god klasseledelse er det ideelt sett engasjerende undervisning og høyt fokus på læring. Nordahl (2012) skriver videre at det i skoler som har gode læringsmiljøer finnes lærere som realiserer en praksis hvor undervisningen og arbeidsmåtene varierer.

2.2.3. Unges selvfølelse

I tillegg til å jobbe aktivt for et godt og inkluderende læringsmiljø kan det å jobbe for å styrke barn og unges selvfølelse være en faktor som kan virke beskyttende hvis man opplever mobbing. Røkenes og Hansen (2012) definerer selvfølelse som hvordan den andre opplever seg selv som person, og utdyper at selvfølelse handler om hvor mye man føler at man er verdt som menneske og at selvfølelsen utvikles ved å bli sett, forstått og anerkjent empatisk av andre over tid.

Ifølge Olsen og Traavik (2010) kan det å ha fokus på salutogenesefremmende faktorer som å arbeide for å styrke elevenes sterke sider, gi dem mestringsopplevelser og jobbe med kompetanseheving hos elevene, medvirke til at de utvikler sunnere måter å håndtere belastninger og traumer på. Olsen og Traavik skriver videre at en slik bestyrkning hos eleven innebærer en prosess fra en uønsket situasjon til en ønsket, og at gjennom styrkingen av seg selv opplever eleven mestringsfølelse og økt selvfølelse. Minton (2012) skriver at et barns selvfølelse blir bygget opp allerede i de tidlige barndomsårene gjennom at foreldrene viser dem kjærlighet og respekt og setter faste grenser og regler for dem. Dette fortsetter i tenårene, men da er det jevnaldrende som har mest innflytelse.

Støtten fra foreldrene er ifølge Minton (2012) fortsatt i tenårene den viktigste faktoren for å utvikle god selvfølelse. Man bør få ros når man gjør noe bra, og man bør få realistiske forventinger om hvilke oppgaver man bør klare å gjennomføre. Dette er overførbart til skolen, hvor det er lærerens rolle og jobb å styrke selvfølelsen til elevene ved å gi dem arbeid de mestrer samtidig som de lærer noe nytt, og ved å se dem og gi

dem ros for hva de har klart. Hva andre forventer av en og tenker om en, og hvordan man samhandler har stor innflytelse på hvordan en person ser på seg selv. Det blir en slags selvoppfyllende profeti, nemlig at mennesker handler slik vi forventer at de skal handle (Minton, 2012). Lærere har derfor veldig stor innflytelse og et ansvar for at alle elever skal få vokse som individer både faglig og sosialt.

2.3. Kunnskap om mobbeproblematikk

Man må som lærer være en trygg voksenperson, da det kun er trygge voksne som kan fungere tryggende for barn og unge i konflikt. Det er læreren som har ansvaret for at relasjonen mellom eleven og læreren er god, og det er lærerens ansvar å reparere dårlige relasjoner (Alberti- Espenes, 2012).

2.3.1. Lærerens innflytelse

En god vurderingspraksis kan bidra til å redusere mobbing. Tilbakemeldinger fra læreren bør ha fokus på kvalitetene ved elevenes arbeid, og ha råd om hva eleven kan gjøre for å øke sin kompetanse. Tilbakemeldingene må gi hver elev veiledning om hvordan de kan forbedre seg og de må få mulighet til å jobbe med forbedringene. Elevenes arbeid og kompetanse bør vurderes individuelt og ikke sammenlignes med andres arbeid og kompetanse. Denne tilbakemeldingsformen kan fungere ivaretagende for elevenes selvfølelse, og dermed være krenkelsesreducerende (Alberti-Espenes, 2012).

Elever som har vansker med kommunikasjon og samspill med andre, har stor risiko for å bli hemmet i utviklings- og læreprosessen sin både faglig og sosialt. Disse elevene kan mangle den kompetansen de trenger for å for å takle forskjellige sosiale settinger og forskjellige sosiale situasjoner. Sosial kompetanse, deriblant empati, prososiale holdninger, samarbeidsevne og kommunikasjonsferdigheter er faktorer som har enorm betydning når det gjelder hvordan samspillet er mellom mennesker. (Risberg, 2009)

2.4. Anonyme spørreundersøkelser

Elevundersøkelsen er en anonym spørreundersøkelse som blir gjennomført hver høst. Den er nettbasert, og elever fra 5.trinn og ut videregående skole får si sin mening om forhold som er viktig e for deres læring og trivsel i skolen. Den er obligatorisk for 7. trinn, 10. trinn og vg.1, men frivillig for de andre trinnene. Målsetningen med denne er å gi lærere og skoleledere innsikt og informasjon om elevenes skolehverdag med

målsetning om å forbedre denne. Spørsmålene i undersøkelsen ble revidert i 2013 da det ble lagt til seks spørsmål om krenkelser for å få et enda bedre kunnskapsgrunnlag om elevene som mobbes og plages, slik at det kan bli fulgt opp med hensiktsmessige og riktige tiltak fra skolens side (Elevundersøkelsen, 2015).

Høsten 2015 ble det som hvert år gjennomført en elevundersøkelse (Elevundersøkelsen, 2015), og denne viste at de fleste elevene oppfatter miljøet på skolen og i klassen sin trygt og godt, og at de har mange venner, mens et fåtall oppgir at de vet at noen blir mobbet blant annet på grunn av utseende, og at det hender det blir slengt negative kommentarer.

2.5. Foreldresamarbeid

Det er foreldrenes ansvar å skape en trygg og solid ramme for barns oppvekst, og familien er den viktigste arenaen for barns oppvekst og utvikling. Foreldrerollen i den digitale og i den virkelige verden har mange av de samme prinsippene for forebygging og intervensjon. Ifølge Samnøen (2014) foretrekker mange av elevene som utsettes for mobbing å fortelle om det til foreldrene fremfor til lærerne. De foresatte har derfor en unik mulighet til å hjelpe barnet med å motvirke skadevirkningene knyttet til mobbing. Det kan også være tungt å bli fortalt at eget barn mobber andre barn. Noen foreldre blir sinte på barnet sitt, mens andre vil reagere med fornektelse.

For å forebygge mobbing kan det derfor ifølge Samnøen (2014) være viktig å skape en hjemkultur der familien snakker sammen. Da vil det være lettere for barn å ta opp problemer på et tidlig stadium. Å ha en løpende dialog med barn om hva som er greit å gjøre på nett gjør at foreldre fremmer barns bevissthet når det gjelder nettaktiviteter, språkbruk og konsekvenser av negative handlinger på nett. Dette kan redusere risikoen for at eget barn vil mobbe andre på nett.

3. Metode

I denne delen vil jeg gjøre rede for den metodiske tilnærmingen jeg har valgt å bruke. Jeg vil beskrive valg av forskningsmetode og beskrive intervjuprosessen fra utvalg av informanter til gjennomføring av selve intervjuene. Avslutningsvis vil jeg vurdere kvaliteten på min undersøkelse i forhold til begrepene reliabilitet og validitet, og jeg vil gjøre noen forskningsetiske vurderinger.

3.1. Valg av metode

Avhengig av hva man skal forske på finnes det ulike metoder som har relevans for forskjellige typer forskningsprosjekt. Ifølge Grønmo (2004) er det i metodelitteraturen et hovedskille mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Hvilken metode man velger avhenger av om man ønsker å uttrykke informasjon om fenomener i tekst eller tall. Innenfor den kvalitative forskningen er det informantenes meninger, holdninger og opplevelser som står i fokus, og en prøver å tolke og forstå opplysningene informantene kommer med på en best mulig måte (Grønmo, 2004).

Jeg har i min oppgave valgt å bruke kvalitativt intervju som forskningsmetode. Når man bruker kvalitativ metode studerer man fenomener i deres naturlige setting og forsøker å forstå eller tolke fenomener utfra den mening folk gir dem. I kvalitativ metode bruker man enten intervju alene eller sammen med andre metoder for å samle inn data (Ryen, 2002). Kvalitativ metode er spesielt godt egnet for å få tak i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser. Det kvalitative forskningsintervjuet forsøker å forstå verden fra intervjuobjektets synsvinkel. Mennesker skaper eller konstruerer sin sosiale virkelighet og gir mening til egne erfaringer. Slik blir også virkeligheten avhengig av den som ser.

Et overordnet mål for kvalitativ forskning er å utvikle forståelsen av fenomener som er knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet. I denne sammenhengen har jeg intervjuet lærere om i hvilken grad de opplever at egen skole tar tak i mobbeproblematikk, og hvilken kunnskap den enkelte lærer har om mobbing generelt, mobbing på digitale arenaer, overordnede retningslinjer i forhold til denne problematikken og skolens rutiner i forhold til mobbing. Slik ønsket jeg å få en dypere innsikt i hvordan lærere opplever dette i egen hverdag (Dalen, 2011).

Jeg brukte strukturert intervju i min oppgave. Jeg hadde utarbeidet spørsmål og temaer jeg ønsket å ta opp med de aktuelle lærerne i forkant av intervjuet, og lærerne hadde mottatt spørsmålene i god tid før intervjuet. Ifølge Brekke med flere (2013) produseres kunnskapen i et forskningsintervju i interaksjon mellom den som blir intervjuet og den som intervjuer, og et forskningsintervju beskrives derfor som en samtale der formålet er å få kunnskap om et tema. Man kan derfor ikke bruke metoden intervju for å få et endelig svar på et spørsmål, men man kan finne ut av tendenser i for eksempel skolesystemet eller læringsmiljøet (Brekke m.fl., 2013) Skolen er en viktig arena for mestring, inkludering og sosial tilknytning, og en positiv relasjon mellom læreren og hver enkelt elev kan føre til et godt klassemiljø og et godt sosialt klima mellom elevene (Olsen & Traavik, 2010). Å jobbe kontinuerlig for et godt læringsmiljø er ifølge Nordahl (2002) avgjørende for elevers læring på skolen.

3.2. Analyseenheter

En analyseenhet i en studie er den sosiale enheten eller det elementet i samfunnet som studien skal ta utgangspunkt i. Analyseenheter deles blant annet opp i aktører og handlinger. Det finnes to aktører i dette studiet. Politiske og økonomiske føringer på makronivå vil ha betydning for hvordan skolen arbeider med mobbeproblematikk på mikronivå. På mikronivå vil det være lærer og læreres individuelle kunnskap om dette temaet. Aktørene utfører forskjellige handlinger, og det vil være nødvendig med samhandling mellom aktørene, altså skolen og lærerne for å få til et godt arbeid mot mobbing. Skolen som organisasjon må også utarbeide en handlingsplan mot mobbing som blir iverksatt ved tilfeller av mobbing. Det er viktig med kommunikasjon mellom ledelse og personalet slik at lærerne vet hva skolens tiltaksplan mot mobbing er, og hva enkeltlærere skal gjøre ved tilfeller av mobbing. På mikronivå vil lærere handle både basert på kunnskapen om skolens tiltaksplan og utfra egne forkunnskaper og egen kompetanse om overordnede retningslinjer i forhold til mobbing (Grønmo, 2004).

3.3. Gjennomføring av intervju

Jeg har valgt å dele opp intervjuguiden i fire temaer som omhandler skolens tiltaksplan, intervjuobjektets oppdaterte kunnskap om mobbing, anonyme undersøkelser og foreldresamarbeid. Innenfor hvert av temaene har jeg laget spørsmål som i første omgang handler om hva som gjøres på systemnivå, og deretter på individnivå. Jeg har brukt

opptaksutstyr i form av mobiltelefon under intervjuet. Grunnen til at jeg valgte dette istedenfor diktafon, er at det kan virke mindre distraherende for informantene med telefon, da dette er noe man er vant til at alle har med seg. Jeg startet intervjuet med å presentere meg og forskningsoppgaven min. Jeg fortalte om bakgrunnen for valg av problemstilling og tema, og hva som skal skje med det innsamlede datamaterialet.

Intervjuene ble gjennomført på ulike steder. Tre av intervjuene ble gjennomført hjemme hos informantene, og ett av dem ble gjennomført på café. Under alle intervjuene var stemningen uformell. Jeg brukte mobiltelefon til opptak av samtalen istedenfor diktafon, da dette er noe som er naturlig å ha liggende på bordet, og at det kan gjøre at intervjuobjektene blir mindre fokusert på at samtalen blir tatt opp på bånd.

I starten av intervjuet informerte jeg om hva datamaterialet skulle brukes til, jeg forklarte hvor jeg ville med undersøkelsen, og jeg var tydelig på at alt det innsamlede datamaterialet ville bli anonymisert ved publisering. Jeg sa også at jeg ville sende det til dem for gjennomlesing etter transkribering i tilfelle de skulle ha noe å tilføye, at de var feilsitert, eller om det var noe de ønsket at ikke skulle være med i oppgaven.

3.4. Informantene

Jeg har brukt informanter fra fire ulike skoler for å få mest mulig bredde i datamaterialet, og for å få en bredere innsikt i hvordan situasjonen er i fylket i forhold til skolers tiltak og læreres kunnskap om mobbeproblematikk. Et bredere utvalg gjør det også enklere å generalisere resultatene (Dalen, 2011). Ifølge Dalen (2011) er valg av informanter et viktig tema innenfor kvalitativ intervjuforskning. Antallet informanter kan ikke være for stort da innsamling og bearbeiding av data er en tidkrevende prosess, og på den andre siden må man ha tilstrekkelig materiale til at det kan gi grunnlag for tolkning og analyse. Jeg har kun valgt ut én informantgruppe da jeg ønsker å finne ut av enkeltlæreres opplevelser og kompetanse rundt mobbeproblematikk (Dalen, 2011). En av informantene er relativt nyutdannet og er i sitt første år som faglærer, en annen av informantene har mange års erfaring som lærer og er nå en del av ledelsen på sin skole i form av å være avdelingsleder, mens de to siste informantene har mange års erfaring som lærere og kontaktlærere på ungdomstrinnet.

3.5. Organisering og bearbeiding av materiale

Jeg har tatt opp intervjuene, og transkribert disse. Ved selv å ha utført transkriberingen har jeg blitt godt kjent med innholdet i mine innsamlede data, dette har gitt meg en nærhet til intervjuutskriftene som senere kan styrke analyseprosessen. Jeg har skrevet ut intervjuene kort tid etter å ha foretatt intervjuene da jeg slik hadde best muligheter for å kunne gjengi hva informantene uttalte (Dalen, 2011)

Et viktig ledd i analyseprosessen er koding av datamaterialet, og kodingsprosessen foregår på flere nivåer. Målet er å komme frem til en overordnet forståelse av datamaterialet, og på denne måten bidra til å finne ut av hvilken teori som bør benyttes innenfor fenomenet som skal studeres. Den første kodingen, åpen koding, har som formål å identifisere begreper som senere kan inngå i kategorier. I denne studien har jeg til en viss grad delt opp kategoriene på forhånd ved å dele opp intervjuguiden i temaer. Den andre kodingen, aksial koding, beskriver situasjonen eller sammenhengen handlingen finner sted innenfor, og konsekvenser av dette.

Etter at jeg har funnet frem til flere kjerne kategorier og har analysert sammenhengen mellom disse, vil det være nødvendig å samle trådene til en overordnet forståelse av fenomenet jeg studerer. Dette kalles selektiv koding. Alle informantene er unike, og som en konsekvens av dette er også intervjuresultatet ulikt (Dalen, 2011). Med bakgrunn i disse beretningene måtte jeg velge hva slags analytisk tilnærming jeg ville bruke.

3.6. Validitet og reliabilitet

Datainnsamling i et forskningsprosjekt er en prosess hvor man henter inn ulike informasjon som er relevant, og bearbeider denne i etterkant av innsamlingen. Samfunnsvitenskapelige data kan ha varierende kvalitet, men hvis vi skal komme frem til analyseresultater som er holdbare er det viktig at dataene har så god kvalitet som mulig. Jo bedre egnet datamaterialet er til å belyse problemstillingen i oppgaven eller forskningsprosjektet, jo bedre kvalitet er det på det innsamlede datamaterialet. For å måle kvaliteten brukes to ulike kvalitetskriterier, nemlig validitet og reliabilitet (Grønmo, 2016).

3.6.1. Validitet

Validitet handler om datamaterialets gyldighet i forhold til problemstillingen som skal belyses (Grønmo, 2016). Ifølge Ringdal (2007) kan det være vanskeligere å måle validitet i kvalitative enn i kvantitative studier fordi forskeren i kvalitative undersøkelser i større grad må tolke datamaterialet som er samlet inn. I mange studier brukes derfor begrepet bekreftbarhet eller troverdighet istedenfor validitet. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) må man som forsker vurdere om resultatet av forskningsprosjektet er anvendbart i forhold til det forskningsfeltet de er hentet fra. Det er mange faktorer som har innvirkning på validiteten, og Grønmo (2016) deler validitetsbegrepet inn i tre ulike aspekter: kompetansevaliditet, kommunikativ validitet og pragmatisk validitet.

Kompetansevaliditet omhandler forskerens kompetanse for innsamling av kvalitative data på forskningsfeltet. Jo høyere kompetanse forskeren har innenfor feltet det forskes på, desto større er mulighetene for høy validitet på det innsamlede datamaterialet. Validiteten avhenger også av om forskeren har klart å finne frem til den informasjonen som er mest relevant for problemstillingen, og om han klarer å utvikle en teoretisk fortolkning av den innsamlede informasjonen (Grønmo, 2016). I min oppgave hvor jeg har forsket på tiltak mot mobbing, har jeg forsket innenfor eget praksisfelt noe som gjør at jeg har mye forhåndskunnskap både i forhold til teori og praksis. Jeg er relativt nyutdannet, og både klasseledelse og mobbing var temaer som var gjennomgående i utdanningen. I tillegg har jeg fått innsikt i hvordan det er å jobbe med tiltaksplaner både i ungdomsskolen og videregående skole. Dette kan gjøre at det er enklere for meg å stille relevante spørsmål til respondentene. En ulempe ved å ha en del erfaring ved det samme feltet kan være at jeg kan farge intervjuene med min egen forforståelse ved å stille spørsmål på bakgrunn av egne erfaringer. Det er viktig å bestrebe seg på å være så objektiv som mulig på tross av forkunnskapene.

Kommunikativ validitet bygger på dialog mellom forskeren og andre i forhold til om materialet har sammenheng med problemstillingen. Slik kan man avdekke eventuelle svakheter ved datamaterialet. Hvis man ved diskusjon ikke finner slike svakheter, kan validiteten sies å være høy. Man kan også sikre validiteten ved å la informantene se gjennom intervjuet etter transkribering og la dem komme med tilføyelser eller endringer de mener er nødvendige. Det kan også ha forekommet misforståelser under intervjuet, og ved å gjennomføre denne aktørvalideringen i etterkant vil dette styrke validiteten (Grønmo, 2016). Jeg har sendt intervjuene til informantene etter transkribering, og de har

fått mulighet til å komme med innspill i forhold til om jeg har sitert dem rett, og om de har fått frem det de ønsket å si.

Pragmatisk validitet viser i hvilken grad studiet utgjør et godt handlingsgrunnlag. Denne typen validitet er et uttrykk for samsvaret som finnes mellom den empiriske studien og handlingene man skal utvikle, altså i hvilken grad studiet har mulighet til å påvirke en forandring av praksis. Ifølge Grønmo (2016) blir denne typen validitet mest brukt under aksjonsforskning, men kan også ha en viss betydning i min studie i form av at den kan føre til at informantene selv blir mer bevisst eget ansvar som lærere i forhold til mobbing etter intervjuet. Jeg har også under dette studiet både gjennom innsamling av empiri og gjennom tolkning og bearbeiding ved hjelp av teori blitt mer bevisst på viktigheten av å ha en god tiltaksplan som alle kjenner til. Ikke minst har jeg blitt bevisst på hvor viktig det er med et godt skole-hjem-samarbeid, og at det er de tiltakene hver enkelt lærer gjør hver dag som skaper et mobbefritt og godt klassemiljø.

Validiteten er god dersom jeg kan dokumentere sammenhengene som avdekkes i datamaterialet, og hvis det er tydelig sammenheng mellom teorien og datamaterialet. Jeg har i min oppgave valgt ut et utvalg av informanter, og det kan diskuteres om man utfra dette utvalget har fått resultater som er generaliserbare, og om de kan overføres til andre grupper enn dem som er utforsket. Det ideelle ville nok ha vært å ha intervjuet flere lærere ved hver skole, for å få bedre innsikt i skolens praksis. I dette tilfellet blir det den enkelte respondents subjektive mening som er empirien som er innhentet fra den enkelte skole, og det kan gjøre validiteten litt lavere enn den hadde vært om jeg hadde hatt et større utvalg.

3.6.2. Reliabilitet

Reliabilitet handler om datamaterialets pålitelighet (Grønmo, 2016). Innenfor reliabilitet skilles det mellom to hovedtyper, nemlig stabilitet og ekvivalens. Stabilitet referere til om det er samsvar mellom data om samme fenomen som er samlet inn på ulike tidspunkt, men ved hjelp av samme undersøkelsesopplegg. Denne typen reliabilitet er mest relevant hvis man skal studere utvikling eller endring i samfunnet. Ekvivalens handler om at det er ulike personer som samler inn samme type data basert på samme type undersøkelsesopplegg. Ved høy reliabilitet vil datamaterialet være upåvirket av hvem som samler inn data. I kvalitative studier er det ofte ikke mulig å teste reliabilitet på

samme måte som i kvantitative studier. Undersøkelsesopplegget er mindre strukturert, og datainnsamlingen foregår i nær tilknytning til analyse og tolkning. Forskeren har også større betydning for innsamling av data enn ved kvantitativ datainnsamling. I kvalitative studier vil reliabilitet handle om at funnene som presenteres er basert på data om faktiske forhold. Datamaterialet regnes ikke som troverdig dersom det bygger på forskerens subjektive oppfatning under forskningsprosessen (Grønmo, 2016).

I denne undersøkelsen vil det altså være nødvendig å så korrekt som mulig transkribere og gjengi informasjonen som intervjuobjektene har gitt for så å senere i prosessen tolke denne empirien. Forskerens rolle i kvalitativ forskning er sentral når man skal vurdere reliabilitet, og forskeren og informanten vil bevisst eller ubevisst påvirke hverandre. Spørsmålene jeg stiller kan ha vært farget av egne erfaringer i forhold til temaet, og det var en utfordring å ikke «legge ordene i munnen på» informantene.

3.7. Etiske refleksjoner ved forskerrollen

I min oppgave har jeg brukt intervju som metode. Alle informantene og skolene er anonymisert, og det er lite sannsynlig at noen vil klare å finne ut av hvem studien omhandler. På grunn av dette har jeg ikke søkt om tillatelse fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste, noe som ville ha vært nødvendig hvis det hadde vært mulig å identifisere noen av informantene.

Alle informantene har i god tid på forhånd fått lese gjennom intervjuguiden. De har også blitt informert om mitt formål med oppgaven. I et forskningsprosjekt er det ifølge Dalen (2011) viktig at det har blitt gitt informasjon om målsettingen med prosjektet, hvilke metoder som skal anvendes, og hvordan resultatene skal presenteres. Det er også viktig å presisere at all informasjon er anonymisert, og at det blir behandlet konfidensielt slik at det ikke vil kunne føres tilbake til informanten.

3.8. Metodekritikk

Det å skulle bli intervjuet av en lærer som studerer temaer innenfor spesialpedagogikk kan gjøre at lærerne svarer det de mener er riktig, og det de tror jeg vil høre istedenfor det som kanskje er sannheten. Jeg har intervjuet én lærer fra fire ulike skoler, og dette gjør at det innsamlede datamaterialet ikke er så omfattende. Jeg skulle gjerne ha intervjuet flere lærere ved hver skole for å få bedre innsikt i hvordan den enkelte skole

jobber i forhold til mobbing, men på grunn av oppgavens omfang har jeg måttet begrense meg til én lærer ved hver skole. Jeg valgte bredde for å få mer oversikt over den generelle situasjonen i fylket.

En svakhet ved studien kan være at informantene svarer det de vet er riktig eller det de tror jeg vil høre. Det å skulle intervju lærer-kollegaer gjør også at det kan være vanskelig å stille kritiske spørsmål, og alle har forkunnskaper og en egen forforståelse som de tar med seg i intervjuet. Det er heller ikke nødvendigvis et mål å være helt objektiv da man kan belyse temaet ut fra ulike ståsteder og subjektive erfaringer (Brekke m.fl., 2013). Det å gjennomføre intervju hjemme hos noen kan gjøre at intervjuet blir noe uformelt, men på den annen side kan det også bidra til at intervjuobjektene i større grad slapper av.

4. Presentasjon og drøfting av funn

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere mine funn. Jeg presenterer hva informantene i undersøkelsen har gitt av informasjon for så å drøfte det opp mot relevant teori.

4.1. Skolenes tiltak mot mobbing

I denne delen av avhandlingen vil jeg gjøre rede for hvilke tiltaksplaner de ulike skolene har, hvilken rolle ledelsen har, kontinuitet i arbeidet mot mobbing, tiltak i praksis og digital mobbing.

4.1.1. Tiltaksplanen

Ifølge Opplæringslovens §9a har alle elever rett til et godt psykososialt miljø på skolen, og dette i kombinasjon med forvaltningsloven beskriver detaljert hvilke prosedyrer skoleeier, rektor og øvrig personale ved skolen må følge dersom elever blir utsatt for krenkende ord eller handlinger. Djupedalutvalget (2015) har fremhevet skolen som den desidert viktigste arenaen for å bekjempe mobbing, og jeg ønsket i min rapport å finne ut av hvilke tiltaksplaner skolene har mot mobbing og hva de gjør i praksis når de opplever mobbing. Jeg ønsket også å finne ut av hvilken rolle skoleledelsen har i arbeidet mot mobbing, og hva slags rutiner de forskjellige skolene har i arbeidet med å formidle skolens tiltaksplaner til de ansatte.

Djupedal-utvalget har utarbeidet en rapport (regjeringen, 2015) med virkemidler for et trygt og psykososialt skolemiljø. Den individuelle rettet til et trygt psykososialt skolemiljø betyr at det er nulltoleranse for mobbing, trakassering og krenkelser. Det innebærer at skolen må reagere når det skjer og slå ned på alle tilløp til slike negative ord og handlinger. Det er et krav om at alle skoler skal ha nulltoleranse mot krenkende ord og handlinger, men Djupedal-utvalget mener at det er for lite bevissthet knyttet til hvordan skolens holdninger og verdier påvirker det psykososiale skolemiljøet.

Utdanningsdirektoratet (2011) har utarbeidet en veiledning til skoleledere og lærere om hvordan man bør jobbe for å motvirke mobbing, og der står det at for å klare dette må skolen bygge opp handlingskompetanse i arbeid mot mobbing. Det må bli satt av tid til å drøfte temaet og det må utarbeides skriftlige planer for hvordan man skal opptre.

Planen må følges i det daglige arbeidet, og den må evalueres. Roland (2014) skriver at skolen bør ha en skriftlig plan, en tiltaksplan som beskriver tiltak og ansvarsfordeling. Denne planen må ikke havne på hylla, men må være et aktivt dokument som brukes og oppgraderes og evalueres hvert år.

I opplæringsloven §9A-7 står det at ansatte på skolen har plikt til å gripe inn om en elev på skolen blir krenket, og at skolen må sette inn tiltak som er tilstrekkelige for at eleven ikke lenger skal bli mobbet. Skolen bør ifølge Opplæringsloven også ha skriftlige tiltak som sikrer et godt psykososialt skolemiljø. Derfor har jeg i min rapport intervjuet lærerne med det mål for øye å finne ut om skolene har en tiltaksplan som lærerne kjenner til og som blir brukt ved tilfeller av mobbing.

Alle lærerne som har blitt intervjuet oppgir at skolen de jobber på har en tiltaksplan. Samtlige av lærerne kjenner til den, og de vet hvor de kan finne den om de har behov for det. På tross av at de visste dette oppga en av lærerne at han ikke var helt sikker på hva som står i tiltaksplanen, men påpekte at han hadde lest den hver høst ved skolestart. Det var ikke alle lærerne som hadde brukt den til tross for mange år som ansatt på ungdomstrinnet og kun to av lærerne hadde praktiske erfaringer fra bruk av tiltaksplanen. Ifølge utdanningsdirektoratets (2011) veileder mot mobbing er det viktig at skolene utarbeider en handlingsplan for hvordan man skal opptre når mobbing forekommer, og det står også at planen må brukes i det daglige arbeidet, og at den må evalueres. Det er kun én av informantene som oppgir at temaet mobbing tas opp jevnlig, og at de er bevisst

på det forebyggende arbeidet og hvilke tiltak som må settes inn hele tiden. De tre andre forteller at dette er noe som blir nevnt ved skolestart, og en sier følgende:

Jeg vet at den finnes i infopermen på skolen, som både er en fysisk perm, og som finnes digitalt på Fronter.

Alle lærerne vet hvor de kan finne tiltaksplanen, og det som er gjennomgående ved alle skolene er at tiltaksplanen er noe som blir tatt opp ved skolestart. Lærerne må lese den på egenhånd og signere for at de har lest den. Lærerne ga uttrykk for at dette i varierende grad blir gjennomført av alle i personalet, og at de vet at det er mange som skriver under på at de har lest den uten egentlig å ha gjort det.

Det er ifølge Utdanningsdirektoratets (2011) veileder mot mobbing rektor og ledelsen ved skolen som har ansvar for at alle lærere kjenner til tiltaksplanen og at tiltak mot mobbing blir iverksatt ved behov. Noen av lærerne som ble intervjuet oppga at de ikke har så god innsikt i hvilke tiltak skolen har i sin tiltaksplan, så det kan i samsvar med Alberti-Espenes m.fl. (2015) være nødvendig at skoleledelsen endrer skolens rutiner for å gjøre lærerne bedre kjent med tiltaksplanen mot mobbing da det er tydelig at nåværende strategi med gjennomlesing på egenhånd ikke fungerer etter hensikten. Alle som jobber som lærere vet at ved skolestart er det hektisk. Det er mange planer som skal lages og mye som må gjøres klart for at nye elever skal begynne og gamle skal komme tilbake. Det kan være fort gjort å skrive under uten å ha lest tiltaksplanen.

Utdanningsdirektoratet (2011) har utarbeidet en mal for å løse mobbesaker som bør bli gjennomført av rektor og de ansatte. Den beskriver at hele prosessen, og sier at man først skal undersøke og observere for å skaffe informasjon. Deretter må man ha samtaler med den som blir plaget for å skaffe informasjon og samtale med foreldrene til den som er plaget. Man må også ha samtale med den som mobber og vise at det er uakseptabel atferd og gjøre avtaler om hva som kan gjøres for å få slutt på mobbingen. Deretter har man samtaler med mobberens foreldre. I etterkant av samtalene fatter rektor et enkeltvedtak, og skolen setter inn sanksjoner om nødvendig. Skolen må også selvfølgelig følge opp arbeidet til mobbingen tar slutt, og også søke råd og hjelp fra andre instanser om arbeidet blir krevende.

Det var én av lærerne som sa at hun har grundig kjennskap til tiltaksplanen, og det hun sa samsvarer med hva Utdanningsdirektoratets veileder mot mobbing (2011) nevner som

de viktigste punktene. Læreren sa at på hennes skole har de en rutine som sier at hvis elever eller ansatte kommer med hentydninger om at de er utsatt for mobbing er skolen pliktig til å iverksette tiltak innenfor en 14-dagersperiode. Da skal foreldre få beskjed om hva skolen har tenkt å iverksette av tiltak. Prosessen er slik at det er en undersøkelsesfase først hvor man undersøker og forsøker å finne ut hva som foregår, og så går man i dialog med foresatte. Hun sier at man ikke følger akkurat de samme prosedyrene hver gang. Hun sier at:

Det varierer litt hvordan det gjøres, men foreldrene kobles inn. Både til den som mobber og den som blir mobba.

Dette samsvarer med hva som står i opplæringsloven §9A-2, annet ledd, om at arbeidet med å undersøke saker på bakgrunn av mistanke eller kunnskap sjelden følger en rett linje via undersøkelse og til en konklusjon. Lærerne oppholder seg i det samme miljøet som elevene, og derfor kan prosessen variere mellom de formelle samtaler med elever og foresatte og mer uformelle samtaler i løpet av skolehverdagen.

Når lærerne blir spurt om hva skolen gjør ved tilfeller av mobbing sier en annen av lærerne at det er skolens hovedfokus å rydde opp så fort som mulig. Det er viktig at man får løst konfliktene, at man får løst mobbingen og at man kommer til bunns i problemene. Hun oppgir at skolen har skrevet ned en tiltaksplan som man bruker ved behov. Dette er den eneste skolen hvor læreren oppgir at de jobber kontinuerlig gjennom skoleåret. Hver gang noen opplever en mobbeepisode blir det slått ned på og tatt opp på møter i kollegiet. Dette samsvarer med hva Utdanningdirektoratets (2011) veiledning beskriver om at skolens tiltaksplan må følges opp i det daglige arbeidet, og den må evalueres fortløpende. Den aktuelle læreren oppgir også at planen blir evaluert ved hver eneste mobbeepisode. I tillegg til å ta opp mobbesaker når det skjer, bør ifølge Utdanningsdirektoratets veileder (2011) også det å jobbe forebyggende være en del av det kontinuerlige arbeidet med å holde en skole mobbefri.

4.1.2. Kontinuerlig arbeid

Det er enighet blant informantene om at man må løfte tematikken jevnlig. En av lærerne forteller at ved oppstart av hvert skoleår gjennomgår de viktige dokumenter for alle lærerne. Men hun sier at ved oppstart kommer det mye informasjon, så det kan godt svive forbi, men de har noe som heter stifinner. I den digitale stifinneren for ansatte ved skolen, vet de at de kan finne alle vesentlige dokumenter som er lokalt på skolen, og de må også

signere en fortegnelse i hvert skoleår, hvor de dokumenterer at de kjenner til alle dokumentene på stifinneren. De må kjenne til hva de finner der og alle dokumentene som ligger på den kommunale intranett-sida. De må signere, og den skal leveres og legges inn i personal-arkivet. Informanten forteller at det er måten ledelsen kan sikre at de har gjort jobben sin, for de kan ikke bruke så mye tid på offentlige dokumenter. Når man er nyansatt er det mye å svelge, men når man har vært der noen år er det som regel greit. Når det kommer opp på teammøter at det er mobbeproblematikk, så forteller en av informantene at man snakker om mobbeplanen og de ulike tiltakene, men at det ikke er noe som skjer kommer mange ganger i året. Det krever at lærerne legger inn litt innsats, men hun sier at det er en problematikk som alle er interessert i, for de ønsker ikke at noen elever skal bli utsatt for mobbing, og de vil at elevene trives. Derfor er de avhengige av å få det til. *Partnerskap mot mobbing* (2016) ønsker å jobbe for raskere implementering av ny, praksisrelevant kunnskap om forskning, nye verktøy og regelverk, og dette arbeidet kan være nyttig for at lærere skal få mer innsikt i hva som må til for å ha en mobbefri skole.

For å sikre kontinuitet i arbeidet mot mobbing må skolen ha en oppdatert tiltaksplanplan. Denne planen skal være kjent for alle ansatte og den skal vise hva de ansatte har ansvaret for. Noen tiltak kan settes inn som faste tiltak i skolens årshjul (Utdanningsdirektoratet, 2011). For å sikre kontinuitet i arbeidet mot mobbing kan et av tiltakene være nettopp dette. Skoleledelsen kan i forkant av hvert skoleår planlegge når man skal ta opp temaet på planleggingsdager og personalmøter. Selvfølgelig da i tillegg til arbeid med mobbesaker som kan forekomme i løpet av skoleåret. En av skolene har allerede dette i sitt årshjul, noe som gjør at skolen jobber kontinuerlig med dette gjennom hele skoleåret, og dette kan være et eksempel til etterfølgelse for de andre skolene. Roland (2014) foreslår at skolen bør sørge for at personalet hyppig drøfter ulike sider ved mobbing for eksempel på teammøter eller andre foraer hvor hele personalet møtes. De bruker da en fora som allerede er etablert og arbeidet mot mobbing blir inkludert i skolens ordinære organisasjon. Slik holder en fokus og utvider kunnskapene til hele personalet.

4.1.3. Ledelsens rolle

Ifølge Roland (2014) kan man fint klare seg uten mobbeprogrammer om man har en god og stabil ledelse og en organisasjon som lett implementerer endringer. Ifølge en NOVA-rapport fra 2014 kan mobbeprogram oppnå en ønsket effekt om man bruker dem riktig.

Det har vært best resultater på skoler hvor det har vært et samlet personale som har jobbet mot et felles mål, og hvor alle har eierskap til arbeidet mot mobbing. I motsetning har det også blitt gjort forskning som viser at mobbeprogrammene har liten effekt, og dette er begrunnet med at ikke alle skolene bruker programmene slik de er ment, men blander komponenter fra de forskjellige programmene slik skolen selv mener er mest hensiktsmessig (NIFU, 2010). Det har forøvrig ikke blitt brukt mobbeprogrammer på noen av skolene som er representert i undersøkelsen.

Ifølge Ertesvåg (2014) har rektor en viktig rolle, og selv om skolen har en handlingsplan kan det hende de ikke har lykket med å bygge ut en god nok kultur mot mobbing blant lærere og elever. Det er lite om mobbing i lærerutdanninga, og Alberti-Espenes m.fl. (2015) fremhever at det derfor er viktig at rektor sørger for kompetanseheving, og at de ansatte på skolen har kunnskapen som trengs. Det er skoleledelsen som har ansvar for at alle ansatte ved skolen griper inn ved mistanke eller kunnskap om at en eller flere elever ikke opplever at skolen har et godt psykososialt miljø (Alberti-Espenes, Houg, Teisberg, 2015), og for at lærerne skal kunne gripe inn må de vite hva de skal gjøre og hvilke tiltak som må settes inn.

Alle ansatte ved alle skoler må være med og bidra til en mobbefri skole. Det er rektor som har hovedansvaret ved skolene, og hvis man opplever eller får høre om en mobbeepisode skal rektor ha beskjed med en gang. Utdanningsdirektoratet(2011) anbefaler at rektor jobber sammen med de ansatte for å løse saken. Det er viktig å forsikre de som blir utsatt for mobbing at man vil gripe inn dersom mobbingen fortsetter. Det er også viktig å jobbe for å få den som ble mobbet inkludert i klassen. Mobberne kan trenge hjelp til å lære hva som er akseptabel atferd. Man må vurdere den enkeltes oppvekstsituasjon, og ved behov for dette bør man søke hjelp fra PP-tjenesten eller barnevernet. Forskning viser at mobbere har vanskelig for å klare seg i livet dersom det ikke blir stoppet tidlig eller de får passende hjelp. Det er viktig å evaluere eget arbeid i etterkant av mobbesaker for å lære av det som skjedde, og for å stå bedre rustet til en eventuell ny sak.

Det er rektor som skal følge opp rutinene for tiltak som blir utarbeidet, sørge for kompetanseutvikling, sørge for informasjon til alle berørte parter, sette mobbing på dagsorden og sørge for at det er kontinuitet i arbeidet. Rektor bestemmer om det skal fattes enkeltvedtak i mobbesaker, og sette i gang arbeidet med å løse eventuelle

mobbesaker. Ifølge opplæringslovens §9a-3 har både ansatte og ledere ansvar for at mobbing opphører straks, og ifølge opplæringsloven §9a-4 har rektor ansvar for at skolen jobber kontinuerlig og systematisk med skolemiljøet. Alle ansatte ved skoler skal vite hva som står i opplæringslovens §9a, og det er ledelsens ansvar at de vet det. Et godt psykososialt miljø og et godt læringsmiljø forebygger mobbing, og det er lurt å jobbe forebyggende. Før skaden har skjedd. Det er viktig med inspeksjon og tilsyn på toalett og i skolegård, og også å ha en dialog med elevene om hva som skjer på skoleveien og skolebussen (utdanningsdirektoratet, 2011) Man kan for eksempel ta opp temaet mobbing i klassemøter og engasjere elevene i arbeidet slik to av skolene har gjort hvor elevene har fått noe av ansvaret for forebyggende arbeid i friminuttene.

Djupedal-utvalget har foreslått bøtelegging av rektorer som et virkemiddel for å få skoleledelsen til å sette inn tiltak når mobbing forekommer. Lærerne sier at det kan gjøre at noen rektorer faktisk går ut av kontoret sitt og sjekker hvordan forholdene er fordi da må man faktisk gjøre noe. Om det er faglærere, kontaktlærere, rektor eller de ansatte generelt. Alle som jobber på skolen har et ansvar, og det er rektor som overhode som har det overordnede ansvaret på skolen, deretter er det skolesjefen.

En av informantene sier at på skolene hvor det er mye mobbing er det noe som ikke fungerer, og det kan komme av dårlig ledelse. Hun sier at holdningene er som følgende:

Det er så mange forferdelige elever, så vi klarer ikke å løse det.

Hun mener at da må skolen jobbe mer intenst. Det er mange lærere som ikke gidder å gjøre noe. Hun sier at det er så typisk på skoleavslutninger at skolen sier at de har sitt slagord, men det skjer ikke i praksis. Det er mange fine ord, men når foreldrene har gått hjem, er det ikke mye som blir gjort. Hun sier at:

Da fortsetter det som før. De har fått litt good-will, og har sitt på det rene.

Hvordan skolens samarbeidskultur er, har stor betydning i gjennomføring av arbeid mot mobbing, og det er ledelsen som har ansvaret for å få til en god samarbeidskultur hos personalet. Hargreaves (1996) mener at skolen er preget av ulike kulturer, og i intervjuene så kommer det også frem at de ulike skolene har ulike kulturer for samarbeid. Hargreaves beskriver fem ulike samarbeidskulturer: De består av fragmentert individualisme som omhandler den privatpraktiserende læreren som er opptatt av beskyttelse fra innblanding fra andre. Den neste skolekulturen kalles balkanisering hvor

lærerens lojalitet er knyttet til en undergruppe, for eksempel en fagseksjon på en ungdomsskole, deretter har vi samarbeidskulturen som har vist seg å ha en positiv effekt på mobbing. Denne representerer spontant og frivillig samarbeid hvor lærerne selv ser nytten av å samarbeide. Så følger påtvunget kollegialitet som representerer obligatorisk samarbeid i personalet som er bundet til faste tider og steder, og bevegelig mosaikk hvor lærerne er bevegelige innenfor forskjellige faggrupper, og det kan etableres et dynamisk og fleksibelt samarbeid. På de fleste skoler kan det være en blanding av disse. Skolene til lærerne som ble intervjuet bærer både preg av påtvunget kollegialitet da de har obligatoriske møter som alle må møte opp på. Samtidig har jeg inntrykk av at lærerne i undersøkelsen er engasjerte lærere som ønsker å være fleksible i forhold til samarbeid da de ønsker det beste for elevene sine.

4.1.4. Tiltak

Det er flere skoler hvor de tar opp temaet mobbing ved behov, og en av informantene oppgir at når det har vært episoder i høst og vinter har det blitt tatt med en gang på personalmøte, og at hele personalet har vært med på samtalene om det. I slike tilfeller følger de skolens tiltaksplan punktvis, så får alle kontaktlærerne informasjon, og deretter blir de enige om hva de skal gjøre. En av informantene sier at han ville ha brukt tiltaksplanen som en guide eller oppslagsverk hvis han hadde opplevd mobbing. Han nevner at det står noe om hvordan man kan være i forkant av mobbingen, men han har egentlig ikke trengt å bruke den de siste årene. Han oppgir at han føler at han har god kontakt med elevene, og at de sier ifra hvis det er noe, eller foreldrene forteller det hvis de hører noe.

Det å jobbe forebyggende ved å ha et godt læringsmiljø, kan gjøre at det er mindre tilfeller av mobbing på skolen. Ifølge Nordahl (2006) fremmer et godt læringsmiljø både helse, trivsel, en positiv sosial utvikling og faglig læring. Det er læreren som har ansvaret for å sikre et godt læringsmiljø ved å knytte gode relasjoner til elevene og ved å være en tydelig voksenperson med tydelige regler for akseptabel oppførsel. Videre skriver Alberti-Espenes m.fl. (2015) at det er rektor som har det overordnede ansvaret for at de øvrige ansatte skal jobbe for et godt læringsmiljø. En av lærerne forteller om en tydelig og tilstedeværende leder som har klare regler, og at hele skolen har hatt fokus på kompetanseheving i form av klasseledelse og vurdering for læring. Dette kan være elementer som medvirker til at nevnte lærer ikke opplever mye mobbing på sin skole.

Han sier at hvis andre lærere ved skolen har opplevd mobbeepisoder snakker de først med elevene, og deretter bruker de tiltaksplanen hvor man først har samtaler med de involverte elevene, for deretter å inkludere foreldre og ledelse i tur og orden. De prøver å stoppe mobbingen på så lavt nivå som mulig. En av de andre lærerne sier at det er ikke sikkert at en eventuell mobber oppfatter at den mobber, så det er viktig å gjøre han eller hun oppmerksom på det. Hun sier følgende:

Det er mange ganger elever sier at det ikke er ment sånn, men det er den som føler seg mobba som bestemmer om det er mobbing eller ikke.

Når hun blir spurt om hva hun vil gjøre om hun opplever mobbeepisoder sier hun at hun tror at hun hadde snakket med den hun så ble mobba, eller den som fortalte om mobbingen. Og så hadde hun spurt om det var greit at hun snakka med mobberen. På tross av at flere av lærerne sier i intervju at de ikke kjenner så godt til hva som står i skolens tiltaksplan samsvarer tiltakene de nevner i forbindelse med mobbeepisoder med tiltak som er foreslått av Utdanningsdirektoratet (2011). En av lærerne sier: *Jeg ville nok prata mye med mobberen hele tiden om hva han følte var ålreit.*

Dette samsvarer med hva Roland (2014) hevder om at det er viktig at mobberen, eller plageren, får beskjed om at mobbingen er uakseptabel. Det å ta hensyn til mobberne er en viktig grunn for å gi dem klar beskjed om å stoppe mobbingen. Det å mobbe andre gir en risiko for å videreutvikle en antisosial atferd, og det er derfor viktig å følge opp de som mobber. Det å ta vare på de som mobber, uten å fire på kravet om å stoppe den negative oppførselen og mobbingen, gir et generelt budskap om omsorg for alle elever (Roland, 2014), og denne læreren viser respekt og omsorg også for den som mobber ved å stadig ha samtaler med han eller henne om hva som er akseptabel oppførsel.

Det å samtaler med elevene kan også være et nyttig redskap i det forebyggende arbeidet. Ifølge Roland (2014) bør slike samtaler med elevene om mobbing ikke bare foregå til faste tidspunkter på timeplanen, men bør bli tatt opp som en naturlig del av skolehverdagen. Det kan allikevel være lurt med faste tider for ikke å miste fokus. Man kan for eksempel bruke klassens time. Trykket holdes når elevene vet at det kommer regelmessig. Denne typen arbeid viser at kontaktlærer og skolen ikke tolererer mobbing, og er meget effektiv (Roland, 2014)

Lærerne som har blitt intervjuet er enige i at når det skjer en mobbe-episode i skolegården må lærerne vise tydelighet. De må signalisere at dette ikke er akseptabelt, og slå hardt

ned på det. Tiltak må bli satt i gang med en gang. Da en av lærerne blir spurt om hva som er grensen for at det settes inn tiltak er svaret graden av alvorlighet. Går det over tid, eller var det noe som ble slengt ut i forbifarten? Det er mye som kan spille inn som avgjør alvorlighetsgrad, og hvordan man må ta tak i det. Roland (2014) skriver at alvorlighetsgraden blant annet kan ha sammenheng mellom om det er balanse eller ubalanse i styrkeforholdet mellom eleven som mobber og eleven som blir mobbet. Det blir blant annet nevnt at man ikke kan kalle det plaging når det skjer mellom omtrent like sterke individer.

Lærerne påpeker i intervjuene at mobbing er en seriøs ting som skolene tar alvorlig, og en av lærerne fremhever at det er akkurat det som er mentaliteten som de blir møtt med hver eneste morgen på morgenmøtene. Temaet mobbing blir tatt opp hver eneste uke. Hun sier at de må jobbe med dette hele tiden siden de jobber med barn med minoritetsbakgrunn, språkproblemer og barn med diagnoser. Ifølge Nordahl (2006) må skolen ta utgangspunkt i den variasjon som er i ulike elevgruppers forutsetninger og behov. Miljøet skal tilpasse seg enkeltelevnes forutsetninger og skolen har et ansvar for å legge til rette for et godt læringsmiljø hvor elevene ikke blir utsatt for mobbing og krenkelser. Det å tilhøre et sosialt og faglig fellesskap gjennom betingelser som verdsetting, aktiv deltakelse og medvirkning er noe som må foregå kontinuerlig i hverdagen, og det er særlig viktig at skoler som har mange elever med utfordringer som diagnoser og språkproblemer jobber med inkludering slik at disse skal være en del av klassemiljøet (Nordahl, 2006).

En av informantene sier at hvis de opplever at noen blir mobbet har et møte hvor de lager en handlingsplan på hvordan man kan løse det, hva som har skjedd og hvordan det skjedde. De jobber veldig effektivt mot mobbing, for det å jobbe på en skole med mange flerkulturelle barn og barn med norsk bakgrunn kan gjøre at det fort oppstår konflikter. Hun jobber på en mottaksskole hvor man også har også utfordringer på grunn av språkproblemer, kommunikasjon, og kroppsspråk, og det er mye som kan gjøre at folk føler seg mobbet eller fysisk blir trakassert eller mobbet. Hvis noen blir mobbet er det møte mellom inspektører, faglærer og den som var i situasjonen når den oppsto. Det er som regel en av kontaktlærerne som tar initiativ. Så får alle snakket om det de mener bør være neste steg i forhold til det som gjøres i klassen, og så tas det gjerne opp til vurdering i plangruppa, med sosiallærer. Deretter får alle ansatte et skriv i etterkant med referat om

det de har snakka om og hva som er neste skritt. Og så følger sosiallærer og kontaktlærere opp foreldre tett i etterkant.

Denne handlingsmåten samsvarer med hva en av de andre informantene forteller. Informanten som er en del av ledelsen ved sin skole sier at når elever kommer til dem tar de tak i saken. Kontaktlærer informerer ledelsen og så setter ledelsen i sving et apparat med sosiallærer, ringer foreldre og snakker med elevene hvis ikke sosiallæreren gjør det. Det er ofte kontaktlæreren som tar de første samtalene, men så må det gå videre til rektor, for det må opprettes et nytt 9 a3-vedtak, og det kan ikke kontaktlærer gjøre. Der må ledelsen eller sosiallæreren inn i bildet i samarbeid med kontaktlæreren.

Ifølge Roland (2014) skal meldinger om mobbing alltid tas på alvor. Man må observere, gjøre undersøkelser og innhente de opplysninger man trenger for å løse saken. En av lærerne sier at de er ganske tydelige på det første møtet de har med mobberne. Skolen legger fram problematikken og sier at dette er alvorlig, og at de ikke er interessert i å høre unnskyldninger og forklaringer. De forteller hva de har fått vite og at eleven er en aktiv part i en 9 a3-sak hvorpå de naturligvis opplyser eleven om hvilke regler for dette som finnes i loven og i skolens ordensreglement. Roland (2014) skriver at samtaler med elevene og foreldrene bør føres av læreren som har hovedansvaret for elevene dersom denne læreren har tillit. Om det ikke er slik må en annen ta saken. Det kan for eksempel være en annen lærer, sosiallærer, eller noen fra PPT.

I intervjuet ble lærerne spurt om hva de gjorde om mobbingen ikke stopper til tross for tiltak, og da oppgir en av lærerne at på hennes skole, hvis tiltakene ikke hjelper og hvis ikke det hjelper med kontakt med foreldre, og det ikke er noen andre instanser inne, har de barn på isolering. Hun sier at det høres drastisk ut, men da får de ikke lov til å gå ut i friminuttene, og må sitte inne med assistent. Det er mobberen som isoleres fordi de som blir mobbet ikke har gjort noe galt. De gjør det for at de andre barna skal skjermes fra den som mobber. Dette varer til alt er på plass. Eleven kan få prøve å komme ut med de andre i ett friminutt, og hvis det fungerer kan de prøve igjen neste dag. Hvis det ikke fungerer må de fortsette å være inne. I opplæringsloven § 2-9 og 3-7 står det følgende:

Fysisk refsing eller annen krenkjande behandling må ikkje nyttast.

Det å ekskludere eleven fra aktivitet og frisk luft med andre elever i friminuttene kan ifølge Alberti-Espenes m.fl. (2014) risikere å forsterke krenkelse og konflikter,

legitimere andre elevers krenkelser av elevene som berøves friheten, og utsette en god løsning på skolemiljøproblematikken. Slike sanksjoner må vurderes nøye, og det må peke mot bedring av de involverte elevenes skoledager. Det er også viktig at de er hjemlet i skolens ordensreglement (Alberti-Espenes m.fl, 2014).

Flere av lærerne sier at de bruker sosiallæreren mye i denne typen konflikter som mobbing er. Kontaktlærer bruker friminuttene til å følge med, både på den som blir mobbet og den som mobber. Og så er det ofte sosiallærer som tar seg av mobberne. De bruker sosiallærer aktivt inn for å avdekke. Ifølge Roland (2014) er det mange elever som gruer seg til timene tar slutt, for det er som regel i friminutt og etter skoletid at mobbingen skjer. Skolens uteområde må være en forutsigbar arena for elevene, og det er viktig å ha voksne på inspeksjon. Skolens uteareal er det første elevene møter, og det er viktig at det på disse uteområdene finnes synlige voksne som tør å si ifra hvis det skjer noe, eller som kan sette inn tiltak hvis noen går alene (Roland, 2014).

I intervju oppgir en av informantene sier at det første man må gjøre er at man må finne ut av hvem det gjelder. Hun forteller at hun jobber på en kjempestor skole med rundt 400 elever, så man vet jo ikke hvem alle er. Hvis det har vært en mobbeepisode skriver de ansatte på skolen ut bilder og så henger de det på alle arbeidsrommene med alle elevene det gjelder, og noen ganger blir de enige om å fotfølge elever under inspeksjoner. Elevene som blir fotfulgt er de som mobber andre elever. Skolen kaller det enkeltmannsinspeksjon. Læreren på den aktuelle skolen beskriver det slik: *Særlig hvis vi vet at det er sterke guttegrupper som er «all over the place», så setter vi enkeltmannsinspeksjon på de*

Læreren må tilrettelegge for utvikling av elevenes sosiale kompetanse, og for å kunne dette må man blant annet ha evnen til å observere elevatferd som kan innebære risiko for utvikling av problematferd, som blant annet: manglende interesse for fag, rastløshet, impulsivitet og lærevansker. Man kan bruke atferdskorrigerende strategier for å hjelpe eleven å endre sin atferd. Da kan man som lærer gi tilbakemelding på både skrevne og uskrevne regler om hvordan man bør oppføre seg (Risberg, 2009). Det kan hende at enkeltmannsinspeksjon eller isolering som ble nevnt tidligere i oppgaven kan fungere som en slik atferdskorrigerende strategi, men det bør i så fall suppleres med andre tiltak for eksempel i form av samtaler med elevene det gjelder.

4.1.5. Enkeltvedtak

En av lærerne opplyser om at hun vet at hvis de får varslings om mobbing skal det skrives et enkeltvedtak hvor de informerer om rettighetene de har i forhold til klager hvis de ikke er fornøyd med løsningen de kommer frem til. Men hun har aldri kommet så langt i en mobbeprosess. Ifølge Alberti-Espenes med flere (2015) vil en godt ledet prosess og saksbehandling føles tryggende ved at konflikten er stanset gjennom samtaler. Formaliseringen av saken gjennom et enkeltvedtak fungerer som en anerkjennelse av elevens og foreldrenes opplevelse av situasjonen samt deres berettigede forventninger om at skolen gjør hva de kan for å ordne opp (Alberti-Espenes m.fl., 2015).

Djupedal-utvalget har foreslått å avvikle bruken av enkeltvedtak og heller ha mer fokus på aktivitetsplikten (jfr §9A-3) som skolene har i forhold til tiltak mot mobbing. Dette vil ikke trå i kraft, så planen for skriftliggjøring av tiltak opprettholdes. Det er ifølge Welstad og Warp (2011) mangelfull anvendelse av vedtak i § 9a-3-saker. Det bør skrives enkeltvedtak da dette fungerer som en tydeliggjøring av skolens plikter som kan fungere som en anerkjennelse av både elevenes og foreldrenes opplevelse av situasjonen og deres forventninger om at skolen ordner opp. Forvaltningsloven §2 sier at vedtak er: *En avgjørelse som treffes under utøving av offentlig myndighet og som generelt eller konkret er bestemmende for rettigheter eller plikter til private personer.*

4.1.6. Digital mobbing

Alle informantene sier at de opplever at skolen tar mobbingen på alvor. Noe som trekkes frem som negativt av noen av lærerne er at skolen fokuserer veldig på mobbingen som skjer på skolen. Ifølge en av informantene sier ledelsen ved skolen at de ikke kan fokusere på det som skjedde på festen på lørdag. Informanten sier at er helt uenig i det, de tar det med seg rett inn i timen første time på mandag morgen. Og i storefri på mandag er det det alle snakker om. Så skolen må holde mer fokus på hva elevene gjør på fritida. Det er kjempeviktig. Hun skjønner tanken, fordi det er lettere for skolen å kontrollere og å gripe inn i det som skjer på skolen, men er allikevel ikke helt enig i det fokuset.

Samnøen (2014) nevner noen punkter som kan være relevante å ta stilling til i tilfeller hvor skolen skal vurdere om de har et førstehåndsansvar for å håndtere mobbing på digitale arenaer, og det man må vurdere er hvor sterk tilknytningen handlingen har til skolesituasjonen, om handlingen kan gå utover læringsmiljøet eller det psykososiale

miljøet, om krenkelsen knytter seg til hendelser som har skjedd innenfor skoletiden eller på skolen, om krenkelsen skjer mellom elever som har undervisning sammen og om krenkelsen vil medføre at eleven vil oppleve utrygghet eller fortsatt krenkelse i skoletiden (Samnøen, 2014). Læreren påpeker at i de fleste sakene vil eleven ta med seg konflikten på skolen selv om selve mobbingen har foregått utenom skoletida.

Alle informantene sier at de har opplevd mobbing på egen skole, men det er litt ulikt hvordan de sier at mobbingen forekommer, og hvor alvorlig mobbingen er. En av lærerne sa at det er mye «drittsslenging» blant elevene, en annen fortalte om en episode hvor det hendte mye på nett i forbindelse med festing, altså digital mobbing. Hun fortalte at det hadde vært noen episoder med festing med alkohol, og at da skjedde det ting som ble filmet og som ble lagt ut på nettet. Hun fortalte også at det var kjempealvorlig og at det har gått ut over flere elever. Hun fortalte også at det gjaldt flere elever fra andre skoler da elevene har stor omgangskrets. En av lærerne forteller om egen erfaring med nettmobbing:

Jeg kan ikke mye som lærer, men jeg kan mye om det som mamma. Har en sønn som opplever å få videofiler og snapper fra fester hvor han ikke er invitert, så vi sitter midt i det.

Ifølge Samnøen (2014) finnes det britisk forskning på at skadevirkningene av digital mobbing er avhengig av mobbemetodene, og at mobbing slik denne læreren forteller om som dreier seg om ydmykende bilder og videoer oppleves som mer skadelig enn den tradisjonelle mobbingen. Det kan være belastende å bli trakassert på digitale medier for så å være nødt til å møte mobberne ansikt til ansikt på skolen. Samnøen (2014) skriver også at mange elever føler seg presset til å logge på internett og sosiale medier fordi de ikke tør å la være å se hva som skjer. Dette gjør at de ikke kommer seg vekk fra mobbingen, men at det følger dem uansett hvor de er.

Mye av mobbingen foregår utenfor skoletida. Det er viktig at skolen har klare normer for dette i reglementet som blir håndhevet. Man må også jobbe målbevisst for å lære elevene god nettbruk. Siden mobbingen foregår utenfor skolen kan det være aktuelt å inkludere foreldre, politi og andre for å løse digitale mobbesaker

(Utdanningsdirektoratet, 2011) For ikke så lenge siden hadde en av skolene besøk av «bruk huet», som er en organisasjon som blant annet snakker om lover og regler og konsekvenser ved nettbruk. Læreren påpeker at han ikke vet hva slags effekt slike

opplegg har, men at de er gode på å være direkte i den verdenen elevene er i. Han sier at det handler om ting elevene driver med til daglig som for eksempel nakenbilder, snapchat og facebook. Han mener at det nok er mange som føler seg truffet når de har slike prosjekter.

Når lærerne blir spurt om hva som blir gjort ved digital mobbing, er skolens praksis litt forskjellig i hvordan de håndterer dette. De vet at det skjer oftere enn før, men at det kan være vanskelig å ta stilling til det når det ikke skjer i skoletida. En av lærerne sier følgende om dette:

Da har vi valgt å gjøre det sånn på skolen at hvis det går utover hverdagen på skolen, så blir det en skolesak.

En av informantene sier at om det går ut over skoletiden bruker de sanksjoner og straffer. Da tar skolen det som en mobbesak. Han sier at det har vært negativ ordbruk på sosiale medier, og at han har hørt at det har vært noen episoder hvor gutter har mottatt nakenbilder av jenter og sendt rundt seg i mellom. Han sier også at det har det vært mye styr med. En annen av lærerne sier at det er digital mobbing det har vært mest av hos dem, og at siden hun leser nyheter så vet hun jo at digital mobbing er et kjempeproblem.

En av informantene påpeker at alt som påvirker elevens skolehverdag har de et ansvar i forhold til, men så mener hun at det er vanskelig å sette inn tiltak, og da trenger de samarbeid med foreldre. Lærerne kan ikke gå inn og sjekke elevenes profilbilder, og de har ingen innsikt i det som skjer på digitale medier, men det er klart at hvis det kommer frem, er det like alvorlig som det som skjer i skoletida. Det ødelegger jo like mye i forhold til læring og trivsel. Du kommer aldri vekk fra det, og det er vondt for de som er innblandet. Ifølge Samnøen (2014) gir teknologi mobberen mulighet til å trakassere uavhengig av tid og sted. Derfor går denne typen mobbing utenom de fysiske begrensningen i skolemiljøet, og det er vanskeligere for skolen å sette inn tiltak. Denne typen mobbing kan også gjøre at mobberen føler mindre skyld da de ikke opplever offerets reaksjon på samme måte som hvis de hadde sagt det ansikt til ansikt (Samnøen, 2014).

En av lærerne sier i intervjuet at temaet nettmobbing kommer opp når det skjer noe dagsaktuelt, når det er noe i media eller når det er tema i fagene. Hun forteller at det er mange arenaer det kan komme på, men de har jo ikke noe nettvett-undervisning. De jobber ofte med temaet og kan ha tema nettvett i norsk og samfunnsfag, men hun sier at det nesten burde ha vært et eget fag. Hun foreslår et psykososialt fag hvor man kan ta

opp sånne ting. Det blir tatt opp i undervisningen, sier hun, men ikke så strukturert som det kanskje burde. Hun fremhever at de blant annet tar opp relevante temaer som:

Vi snakker om det med antall «likes», at det ikke koster noe å trykke på en «like» ekstra.

Samnøen (2014) hevder at det ikke er en umulig oppgave for skolen å gi barn og unge digitale ferdigheter som gjør dem godt rustet til å styre unna mange av fellene på internett. Man kan jobbe holdningsskapende gjennom dialog i klasserommet om hva som er rett og galt, noe som fremmer trygg og bevisst bruk. Et av de viktigste tiltakene for å begrense risikoatferd er å la alle barn og unge utvikle digitale ferdigheter under kyndig veiledning av tilstedeværende voksne (Samnøen, 2014). Det er da viktig at skolene setter av tid til å snakke om dette litt oftere enn når nettvett står som tema i fagene norsk og samfunnsfag.

4.1.7. Mobilfri skole

To av skolene i undersøkelsen har innført mobilfri skole som tiltak for å få bukt med den digitale mobbingen. På den ene skolen begynte det som et tiltak for at ikke alle skulle være opptatt av hva som skjedde på digitale medier, men at de isteden skulle prate med medelevene i friminuttene. I etterkant har skolene erfart at det også er et veldig verdifullt tiltak mot mobbing. Elevene må legge mobilen i skapet når de kommer på skolen. Læreren ved den ene skolen sier at de er inne i en periode hvor det er utrolig vanskelig å håndheve fordi elevene har med seg gamle mobiler som er ødelagte og legger den i skapet, så tror lærerne at de har den i skapet, men så har de den vanlige mobilen sin i lomma eller i jakka. Noen klasser har mobilhotell som er en boks hvor de putter mobilen inni. Denne oppbevares på kontoret, og så kan de hente den på slutten av dagen. På den andre skolen praktiseres det slik at mobilen må ligge i sekken. Lærerne kan ikke sjekke sekken, men hvis elevene har mobilen oppe så blir den tatt, og de får en anmerkning og så får den med hjem etter skoletid. Læreren sier at det er de midlene skolen kan bruke, og at de ikke får gjort noe mer.

Lærerne sier at det å ikke ha mobilen tilgjengelig i skoletida begrenser muligheten for å mobbe på skolen, men igjen så kan de jo dra rett hjem og bruke den. Læreren ved den ene mobilfrie skolen forteller at lærerne står og passer på at de legger den inn i skapet. I starten gjorde de ikke det, for det begynte med at alle var enige i at det var en rutine, og noe de skulle gjøre med en gang de kom på skolen. Og det var en del av rutinen, men læreren sier at det har sklidd skikkelig ut. Så nå prøver de alle mulige slags tiltak, så

skolen har en skikkelig mobilrazzia innimellom. Læreren opplever mobilfri skole som et positivt tiltak og fremhever at på en så stor elevgruppe har de kanskje nådd åtti prosent, og det er ganske mange elever.

En av lærerne sier at på ungdomsskolen så er det ikke så mange mobbeepisoder som er synlige for lærerne i hverdagen kontra på barneskolen hvor mobbingen er mer tydelig. På ungdomstrinnet oppleves mer av den skjulte mobbingen, og det er mer utbredt med digital mobbing da elever har tilgang til sosiale medier i større grad enn hva de har på barnetrinnet. Lærerne i undersøkelsen sier at de ofte blir informert av foreldre, elever og medelever, men ser veldig lite av det selv. De sier at det er utenforskap og mye av det som skjer på fritida som man definerer som mobbing, og at det er ikke så mye av det på skolen. En av lærerne sier at på en stor skole vil de aller fleste finne en eller to. Det er veldig sjelden at de ser en som er helt alene, for det er mange å velge mellom. Det å ha en venn er også noe som beskytter mot mobbing ifølge Kvello (2012) er vennskap en viktig beskyttende faktor mot mobbing. Det å ha en eller flere venner kan gjøre at man har noen å støtte seg på, og man står ikke alene mot mobberne.

4.1.8. De voksnes ansvar

Den læreren som kun hadde jobbet som lærer i ett år fortalte i intervjuet at da hun var i praksis på en annen skole opplevde hun at to jenter hadde postet et bilde av en annen jente i klassen på instagram med noen skikkelig slemme «hæsjtags». Det var alvorlig mobbing, men elevene skjønnte ikke hvor alvorlig det var. De trodde de bare var morsomme. Hun fortalte også at kontaktlæreren, som også har dem i KRLE ble rasende da hun hørte om dette og kom inn fra storefri og sa «denne KRLE-timen skal vi kun bruke på etikk». Deretter tok hun opp temaet i klasserommet. Hun gikk gjennom regler for å dele ting på nett, og at det faktisk er ulovlig å legge ut bilder av andre. Resultatet av dette var veldig bra, og de involverte jentene jobbet med prosjekt sammen resten av uka. Læreren fremhever at tidlig intervensjon er lurt. Hun forteller videre:

Hun gjorde jo det fordi hun var en superdame, ikke fordi det sto på skolens tiltaksplan.

Hun sier at elevene var helt prisgitt å ha henne som kontaktlærer. Hun sier at det bør ikke være sånn at det er opp til den enkelte lærer, men hun sier hun skjønner at hvis du er en mannlig lærer på nesten 70 år kan det virke ubehagelig å gå inn i en sånn konflikt. Dette viser hvor viktig det er at skoleledelsen kommer inn og tar ansvar og sørger for at alle

vet hvilke tiltak som skal gjennomføres. Det er viktig at det er konsistens og at alle lærerne har samme grense for hva som tolereres og ikke av atferd. Det er også lettere for elevene å forholde seg til regler hvis alle lærerne håndhever dette likt (Roland, 2014).

Roland (2014) skriver videre at det er viktig at elevene helt fra skolestart merker at mobbing er noe som ikke blir godtatt, og at det er viktig at alle lærerne har like grenser for dette. Man kan arbeide med mobbing knyttet til temaer i undervisninger og gjennom sosiale hendelser. Det aller viktigste fremhever Roland (2014) som at kontaktlærerne behersker effektiv kommunikasjon, som vi så i tilfellet med KRLE-læreren. En av lærerne fremhever også dette med viktigheten av handlekraft og det å være en tilstedeværende og tydelig voksen som den nevnte læreren tydelig viste at hun var: *Det handler om å være en tydelig og god voksen, tenker jeg, å ta tak i det med en gang.*

4.1.9. Evaluering av tiltaksplanen

Det er viktig at tiltaksplanen mot mobbing blir evaluert jevnlig. To av lærerne svarte at de ikke visste sist den var blitt evaluert. En av lærerne begrunnet det med at skolen bruker en kommunal tiltaksplan. Av de to andre svarte den ene at den sist var blitt revidert i 2012, og den siste informant svarte at den ble evaluert hver gang de hadde prøver ut nye tiltak ved skolen. For eksempel tiltaket med at elev som mobber skal bli fotfulgt i friminuttene. Det er da rektor og rådgiver som evaluerer denne. Roland (2014) skriver at skolen må lage en skriftlig plan, og at denne ikke bør havne på hylla, men være et aktivt dokument som brukes og evalueres hvert år. Skolene kan derfor med fordel oppdatere tiltaksplanene litt hyppigere enn det som allerede blir gjort. Ved at ledelsen og rådgiver gjør dette i samarbeid med det øvrige personalet vil det være en større mulighet for at alle de ansatte får kunnskap om og eieforhold til tiltaksplanen.

4.1.10. Ankeinstans

Informantene ble spurt om de vet hvem som er ankeinstans dersom mobbingen ikke stopper til tross for tiltak. Det er kun én av informantene som oppgir at hun vet at det er fylkesmannen som er ankeinstans dersom mobbingen ikke stopper. Hun forteller at når man gjør et §9a3-vedtak har foreldrene alltid klagerett innen tre uker. Skolen har alltid oppfølging hvor de evaluerer tiltakene som er igangsatt, og mange av mobbesakene klarer de å stoppe når de har kjørt første runde med tiltak. Hvis ikke de klarer det så er

det ny runde med tiltak. Hvis foreldrene ikke er fornøyd med skolens tiltak kan de klage, og eventuelt klage til fylkesmannen som er den øverste instansen. Men de har ennå til gode at det har gått så langt, for man gjør det man kan på skolen. Fylkesmannens rolle er utledet av loven, og det handler om å føre tilsyn, veilede og kontrollere og sørge for at det er riktig lovforståelse knyttet til Opplæringsloven §9 i de forskjellige kommunene. Djupedal-utvalget har i sin rapport foreslått å flytte Fylkesmannens ansvar som klageombud i mobbesaker til Barneombudet. Dette for å oppnå et bedre rettsvern og en mer effektiv håndheving av Opplæringslovens §9a. De mener at det er behov for å endre dagens klageordning, og at det er viktig med en ordning som er lettere tilgjengelig, og som gir en hurtigere løsning. Det at kun én av informantene visste at det er Fylkesmannen som er klageinstans kan tyde på at det trengs mer informasjon om dette, eller at det er behov for et system som er mer tilgjengelig for folk flest.

4.2. Kunnskap om mobbeproblematikk

I dette kapittelet ønsket jeg å finne ut om lærerne er oppdatert på mobbeproblematikk og hvilke faktorer, som for eksempel læringsmiljøet, som virker inn på elevens psykososiale miljø. Jeg ønsket også å finne ut av hva de selv gjør om de oppdager tilfeller av mobbing.

4.2.1. Betydningen av læringsmiljøet

I arbeidet mot mobbing må det legges vekt på å bygge opp et trygt og godt læringsmiljø på hele skolen og følge nøye med på det som skjer i skolen for å avdekke mobbing. Dersom man skal redusere mobbingen er det veldig viktig at skoleledelsen går foran og leder arbeidet med å skape et godt læringsmiljø uten mobbing. Ifølge Nordahl (2006) er en god faglig og sosial utvikling avhengig av et godt læringsmiljø, og det er lærerens ansvar å skape et dette gode læringsmiljøet. For å utvikle et godt læringsmiljø vil det være nødvendig at man i tillegg til at den enkelte lærer utvikler kompetanse innenfor dette må utvikle skolen som organisasjon. Det er ledelsen som må ta initiativ til denne kollektive læringen knyttet til utviklingen av læringsmiljøet, og utviklingen av en slik kollektiv kultur krever en infrastruktur som fremmer langsiktig endring. Skolene kan ikke forvente umiddelbare resultater (Nordahl, 2006). Mobbing bør tas opp både i de individuelle samtalene med elevene, i ukentlige evalueringer i klassen, i foreldresamtaler og på foreldremøter. Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) engasjerer seg aktivt

i mobbesaken, og i mange av landets kommuner har de etablert egne beredskapsteam mot mobbing.

Nordahl (2006) skriver videre at et godt læringsmiljø, hvor kontakten mellom lærere og elever er bra, og stemningen i klassen er trygg og god er et godt utgangspunkt for læring, og det gir også et godt klassemiljø med få tilfeller av mobbing. Hvis læringsmiljøet i en klasse er dårlig, er det fort at fokuset går bort fra det faget handler om, og over på negativ atferd som kan gå utover enkeltelever. NIFU-rapport nr. 48, 2010, *Hvis noen forteller om mobbing*, viser til at det er sammenhenger mellom læringsmiljøet på skolen og forekomst av mobbing. Den hevder at et mobbeprogram har mindre betydning dersom skolen i utgangspunktet har et godt læringsmiljø. For å oppnå et godt psykososialt miljø vil det være nødvendig å jobbe for å etablere og vedlikeholde et godt læringsmiljø. Nordahl m.fl. (2009) har utviklet *Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet* og forklarer læringsmiljø som:

De miljømessige faktorene i skolen som har innflytelse på elevenes sosiale og faglige læring samt elevenes generelle situasjon i skolehverdagen.

Alberti-Espenes m.fl. (2014) presiserer at målet med å sette fokus på læringsmiljøet til elevene hovedsakelig er å sørge for en god praksis i klasserommet for å forebygge mobbing og for å systematisere praksis i oppfølgingsarbeidet når konflikter oppstår. Dette samsvarer med Roland (2014) som også blant annet fremhever relasjonsbygging som veldig viktig for et godt og trygt klassemiljø, og skriver at dette er lærerens ansvar. Gode relasjoner mellom lærer og elev og elevene seg imellom er viktig for at elevene skal føle seg trygge og bli kjent (Roland, 2014).

4.2.2. Oppdatert kunnskap

Alle lærerne som har blitt intervjuet oppgir at de vet hva som er definisjonen på mobbing, og hvilke faktorer som må være tilstede for at det skal kunne kalles mobbing. En av lærerne forklarer det slik:

At det er en eller flere som er dust mot en annen over en periode for at det skal kunne kalles mobbing.

Når lærerne ble spurt om de er oppdatert på mobbeproblematikk på ungdomstrinnet er svarene ikke enstemmige. Én sier at hun prøver å oppsøke det selv i nyheter, på tv og i avisa, og da føler hun at hun er oppdatert. Hun sier følgende:

Jeg er ikke så flink til å oppdatere meg selv på det formelle, hva staten gjør og hva finner på. Jeg er mer interessert i å høre historiene, liksom.

Dette kan være en utfordring når man jobber som lærer da man må være oppdatert på det formelle når det gjelder lovgivning i forhold til elevenes psykososiale miljø og eventuelle tiltaksplaner ved behov. En annen lærer som ble spurt sier at man aldri kan få nok kunnskap om problematikken. Hun forteller at hun kjenner til at det finnes mange ulike programmer, og at det finnes mye ulik informasjon, men at man aldri blir god nok. Det vil alltid være nødvendig å holde seg oppdatert. Hun sier at det er så individuelt ut fra den enkelte saken hvilken kunnskap man trenger.

Når lærerne ble spurt om hva skolen kan gjøre for å motvirke og forebygge mobbing var svaret at man kan holde temaet oppe, og jobbe med det kontinuerlig. En av lærerne forteller at de hadde et tverrfaglig opplegg på niende trinn som hadde mye forskjellig innhold hvor mobbing var en del av det i tillegg til doping, kosthold, trening og livsstil. Hun sier også at skolen har en god pedagogisk plattform som har fokus på det å være hyggelig mot hverandre og vise hverandre respekt, og dette er alle pålagt å følge. De ansatte og ledelsen har også noen samtaler om det i kollegiet, i møtetida, for å minne hverandre på hvor viktig det er. En av lærerne sier at hun tar saken i egne hender hvis hun opplever ubehagelige episoder:

Hvis jeg ser at den ene guttegruppa setter seg og er litt tilbakeholdne, så sitter de og skriver og sitter og «rater» jentene da. Hvis jeg ser at de gjør det pleier jeg bare å gå bort til dem og være kjempeklein og prate med de og skravle så masse, og de synes at jeg er verdens største dust, men da sitter de bare og ler av meg, og så glemmer de litt hva de holdt på med. Det pleier jeg å gjøre, det synes jeg funker kjempebra.

En lærer forteller at hun synes at utfrysning er en form for mobbing som det er vanskelig å vite hvordan man skal håndtere. Hun sier at hun tenker spesielt mye på det når det kommer flyktninger. Skolen har en flyktning-klasse, og de har veldig fokus på at de andre elevene må være fadder for dem, og å være en inkluderende skole så ingen sitter alene og spiser, men de kunne ha vært enda mer nøye på det. Hun sier at det er mye lettere å ta tak i det hvis noen er slemme mot hverandre. Det er også vanskelig å vite hvordan man skal nærme seg noen når de sitter alene. Hvis de får juling av noen andre, er det enklere å bare skille dem. Hun sier at:

Det er så veldig mye skjult-det er det som er problemet her hos oss. Det går mye på blikk, hersketeknikker, ting som er veldig vanskelige å se.

For å inkludere alle kan man snakke om hvordan man skal være med andre, og at det er viktig at alle er med og at ingen går alene. Informanten foreslår også at det bør inn i årshjulet i fag som KRLE hvor det er naturlig å snakke om at det å være hyggelig mot andre går inn i alle store religioner. Også i kroppøving kunne det vært en del av årsplanene da det er en del av faget å inkludere andre, og gjøre andre gode.

Bru m.fl. (2016) påpeker at det aller viktigste å gjøre er å få stoppet mobbingen. Det er viktig å skille mellom hva man kan gjøre i skolen, og hva som må gjøres i helsevesenet. Samarbeidet som skolene har med skolehelsetjenesten, foreldre og PP-tjenesten er derfor nødvendig for at den som blir mobbet skal få hjelp av rett instans.

Bru m.fl. (2016) har også foreslått en stegvis prosedyre for lærere, og den samsvarer med hva informantene har fortalt om hvordan de jobber. Det beskrives at læreren må følge opp hver aktør separat og diskutere mobbehendelsen og konsekvensene. Det er ifølge Bru m.fl.(2016) viktig at læreren gir dem hjelp til å utvikle strategier som de kan anvende dersom det samme skjer med dem i fremtiden. Det å jobbe med å øke elevenes selvfølelse kan være en slik nyttig strategi. Olsen og Traavik (2010) beskriver selvfølelse som en grunnleggende følelse i mennesket av at man har en verdi, og at man er en person som er verdt å elske. Barn og unge som har en god selvfølelse vil være i bedre stand til å takle skuffelser og kritikk fra omgivelsene, noe som har stor innvirkning på hvordan eleven fungerer i skolehverdagen blant annet i forhold til hvis barnet blir mobbet. Siden selvfølelsen styrkes ved at man blir sett og anerkjent for hvem man er, er det viktig at lærerne formidler at de anerkjenner og verdsetter elevene for hva de er, men sine styrker og svakheter, og ikke kun for hva de gjør og hvordan de presterer i skolen. Utfordringen i skolen blir altså å legge læringsmiljøet til rette slik at eleven får tro på egne muligheter og en positiv selvoppfatning (Olsen & Traavik, 2010).

Lærerne forteller i intervjuene at de har barn på isolering, og at de setter enkeltmannsinspeksjon på dem som ikke har oppført seg slik de skulle. Ofte kan barn som mobber ha et vanskelig temperament, og de vil ofte komme i konflikter med andre. Olsen og Traavik (2010) forklarer at lav selvoppfatning er en av de største risikofaktorene

for å utvikle uønsket atferd. Det kan da være hensiktsmessig å jobbe med selvfølelsen også til barna som mobber i arbeidet med å få slutt på mobbingen.

Det bør ikke være opp til den enkelte lærer at det blir fulgt opp når det skjer mobbing ved skolen. En tiltaksplan ved skolen gjør at alle har en felles praksis. En av informantene påpeker at for å få slutt på mobbingen må det gå på det formelle, at det ikke er lov. Det kan alle si noe om uansett, og det er ikke flaut eller ubehagelig. Slik vil det heller ikke være opp til den enkelte lærer om mobbingen blir tatt tak i eller ikke. Utdanningsdirektoratets (2011) veileder mot mobbing fremhever at en tiltaksplan med tydelige tiltak og regler for hva som er akseptabel atferd kan bidra til å ha strengere regler om hva som er akseptert atferd, og at det da er lettere å håndheve for alle.

En av informantene sier at hun er oppdatert på mobbeproblematikk siden skolen har tirsdagsmøter hver uke med temaer som handler om mobbing og læringsmiljø. De får foredragsholdere eller drar på kurs om hvordan lærerne skal være, hvilke toleransevinduer de har, og hvordan de skal være i forhold til eleven. Hun sier at alt dette hjelper, det å hele tiden få påfyll av ny kunnskap og hva som fungerer i forhold til andre skoler i fylket eller landet. Hva andre har gjort, og hva de kan lære av det. En annen lærer fremhever kursing av de ansatte som et viktig tiltak for at alle skal være oppdatert på mobbeproblematikk. Hun sier at skolen må være klar over at mobbing skjer, ikke lukke igjen gardinene og de må vise tydelig hvilke holdninger skolen har til mobbing. En av lærerne som jobber på en skole med mange flyktninger forteller følgende:

Hvis for eksempel en muslim ikke vil holde hånda til en hindu. Jo, her gjør du det, her er du nøytral, og sånn gjør vi det her.

Hun påpeker at mange fordommer kommer hjemmefra. De sosiale kodene kommer fra nærmiljøet, så da er det viktig at skolen snakker med foreldrene og forteller hvordan de vil ha det på skolen, og at de er tydelige på hvilken atferd ikke blir akseptert. Hun sier at skolen har ansvar for deres barn, og at de må snakke med barnet sitt. Hun sier at det hender skolen har møter med enkeltelever og deres foresatte hvor de tar opp disse problemstillingene.

For at hele kollegiet skal være oppdatert på mobbeproblematikk og skolens tiltak mot mobbing foreslås det at ledelsen kan legge det inn i møtekalenderen. En av lærerne oppgir at dette er praksis ved skolen allerede, og at det snakkes om i møter hver eneste uke, men

dette gjelder ikke alle skolene. En av lærerne som etterlyser mer av dette på møtene sier at det er særlig viktig når de er så mange ansatte, for det er sjelden de sees alle sammen. Hvis det blir lagt inn i møter vil det være en fin måte å nå alle på. Hun forteller at nå blir det gjort mest hvis det dukker opp noe, og at det blir ikke gjort så mye preventivt. En av lærerne fremhever at det er viktig å ikke bare gjøre det forebyggende arbeid mot mobbing til et prosjekt:

Sånn «stopp-ikke mobb 2016» i tre uker, liksom, og så- «nå er det matte, dere!».

4.2.3. Støttesystemer

En av lærerne sier at hun i noen tilfeller skulle ønske at man hadde et større spekter av tiltaksmuligheter og hjelpeapparat som kunne kommet inn, mens i andre saker trenger man kanskje mer kunnskap om individet, og hvordan skape relasjoner med andre mennesker. Hun påpeker at hun synes det er vanskelig å komme med en bestilling og si at hun trenger mer av det ene eller det andre. Hun sier videre at skolen ikke har tilgang til nett og det som skjer på fritida, og at det er vanskelig. Samtidig er hjelpeapparatet rundt veldig pressa på tid, både PP-tjenesten og ambulerende team. Hun sier hun føler at skolen ofte står litt alene og skulle gjerne hatt et mobbeombud. I kommunen finnes et radikaliseringssteam, og hun sier hun gjerne skulle hatt et mobbeteam som de kunne knytta opp i mobbesaker, som er virkelig gode på det og som har kunnskap og kompetanse om dette. Hun sier at skolene ofte sitter litt alene med det.

Dette står i samsvar med hva Djupedal-utvalget (2015) sier om dette. De skriver i sin rapport at for at et trygt psykososialt skolemiljø må det etablerte støttesystemet styrkes. Det er mye som tyder på at det statlige støttesystemet i varierende grad oppleves som relevant. Det er derfor nødvendig å gjennomgå både det statlige og det kommunale støttesystemet, som for eksempel skolehelsetjenesten og PP-tjenesten. De mener blant annet at det må legges til rette for en statlig satsning på en inkluderende skole som innebærer en kompetanseutvikling som skal tilbys alle skoler. Målsetningen med dette er at skolene skal bli tryggere på å håndtere regelverket og det forebyggende arbeidet.

Alberti-Espenes m.fl. (2014) skriver at det er skolen som har forvaltningsansvaret, men at de kan og bør ta imot veiledning fra støtteapparatet. I fylkeskommunen finnes både PP-tjenesten og juridisk kompetanse, og rektor må analysere situasjonen og finne ut av

om det kan være aktuelt å hente inn råd fra noen av disse. PP-tjenesten kan fungere som en støttespiller og rådgiver for rektor, og kan også bistå med observasjon og veiledning slik at lærere får en bedre praksis.

4.2.4. Elevmedvirkning

En lærer sier at man bør snakke litt om mobbing hver dag. På en av skolene lagde elevrådet en kjempesfin plakat i fjor sommer hvor elevene fikk komme med innspill mot mobbing, og denne henger i alle klasserom, og fagrom så man ser den hele tida. De har også hatt alternativ skolestart i år, så de kunne bli kjent på tvers av paralleller og på tvers av trinn, og dette sier læreren at hun synes fungerte veldig bra, for åttende klasse ble satt på kartet, og det er jo veldig hyggelig. Hun forteller at hun synes det er fint at de kan få skinne litt og at de slipper å gå i den «lille, redde åttendeklassefella». De gjorde mange ting som for eksempel leker, foredrag om psykisk stress i skolen og dansekonsurransse. Hun sier at hun synes at det er bra at ha aktiviteter som forebyggende arbeid mot mobbing.

Lærerne er enige i at som forebyggende arbeid er det viktig å skape trivsel på skolen. Det er viktig å sørge for at elevene har noe å gjøre i friminuttet, og gjerne ha trivselsfremmende tiltak i friminuttene. Elementer som går igjen i intervjuene er viktigheten av det å ha gode og tydelige og konsekvente klasseledere, det at elevene blir sett og det at man som lærer har god relasjon til elevene. Noen av skolene har tiltak for å skape aktiviteter i friminuttet slik som kubb, boccia og basket. I tillegg er det viktig at det er voksne synlig i skolegården. På den ene skolen går alle voksne med gule vester, så det skal bli lett å få tak i en hvis det skjer noe. Det er også viktig med nok voksne på inspeksjon. På en av skolene er det flest assistenter som er ute på inspeksjon i friminuttene. Læreren ved denne skolen sier at de er flinke til å legge merke til hvis det skjer noe, eller hvis noen stadig ikke har noen å være sammen med. Da sier de ifra om det til kontaktlærer, så settes det i gang tiltak.

Flere av skolene har ansvarselever som skal være ressurspersoner i det forebyggende arbeidet mot mobbing. Ifølge Alberti-Espenes (2012) må alle elever inkluderes i arbeidet med å forebygge og håndtere krenkelsers. I samsvar med dette oppgir informantene ved en av skolene at skolen har ansvarselever som hjelper til med tiltakene mot mobbing. Hvis det skjer et tilfelle av mobbing er det elever på det aktuelle trinnet som har ansvaret for

mobbesaker sammen med kontaktlærere og eventuelt andre lærere som har noe med de aktuelle elevene å gjøre.

På en av de andre skolene har sosiallæreren på skolen opprettet et preventivt tiltak som er en elevinspeksjonsgruppe som har inspeksjon sammen med lærerne. Det skal kun fungere forebyggende, så de har ikke lov å gi sanksjoner. De har med elever fra alle klassetrinn, slik at alle kjenner igjen et ansikt i gangene. Læreren ved denne skolen oppgir at hun er litt usikker på hvordan hun synes dette systemet fungerer, for hun stiller noen spørsmål ved sosiallærerens valg av elever, men hun innrømmer at sosiallæreren kjenner dem på en annen måte enn det hun selv gjør, og at det sikkert er en tanke bak det. Disse elevene blir valgt gjennom elevrådet, og de blir oppfordret av sosiallærer til å ta dette vervet fordi de er ressurssterke elever. Utdanningsdirektoratets (2011) veileder mot mobbing nevner at det å engasjere elever i arbeidet mot mobbing slik disse skolene gjør, kan ha en forebyggende effekt og gjøre at også elevene ved aktiv deltakelse føler eierskap til arbeidet mot mobbing.

Informantene oppgir at de snakker med elevene om mobbing. For eksempel i kroppsøving hvor det er mye fokus på å støtte hverandre og gjøre hverandre gode, eller hvis noen har mobil. De snakker mye med elevene om det, og om hva det gjør med enkeltelever å bli hengt ut på nett, men så er det dessverre ikke et eget fag heller. Man bruker mye tid på det spesielt når man ser at det har vært mobbeepisoder i klassen. Den ene informant sier at hvis de opplever dette har de samtaler, og snakker med hele klassen uten å si at «her foregår det noe». På den aktuelle skolen vurderer de det slik at hvis de tar det opp mer direkte vil det få negative konsekvenser for de det gjelder.

Hvis det er to i klassen som bedriver mobbinga, kan det godt sitte mange flere i klassen som er medhjelpere og som ikke forstår omfanget av det de faktisk er med på. Ifølge veiledning mot mobbing utarbeidet av Utdanningsdirektoratet (2011) er det viktig å snakke om hvorfor det ikke er greit å mobbe, og det er lurt å ta opp tilskuerrollen. Passive elever forsterker mobbesituasjonen og de bør lære hvordan de kan bruke rollen som tilskuere til å få slutt på situasjonen. Man må ta opp temaet digital mobbing med elevene, og det er også viktig å ta opp dette på foreldremøter (Utdanningsdirektoratet, 2011). Ifølge Roland (2014) er det ikke uvanlig å ha tilskuere til mobbing. Årsaken til at de ikke griper inn og hjelper den som blir mobbet selv om de vet at det er galt kan være risikoen

for sosial straff. Tilskuere til mobbing kan også bli trukket med og gi tegn til applaus, og grunnen til dette kan være at de som plager kan fremstå som attraktive modeller for plagerne.

4.3. Anonyme spørreundersøkelser

I denne delen av undersøkelsen ønsket jeg å finne ut av hvorvidt skolene benyttet seg av anonyme undersøkelser, og i så fall hvilke. Jeg ønsket også å finne ut av om de brukte noen supplerende undersøkelser, og hvilke meninger lærerne hadde om anonyme spørreundersøkelser.

4.3.1. Elevundersøkelsen

Djupedal-utvalget skriver at Elevinspektørene ble i 2001 utviklet som et lokalt og nasjonalt verktøy som et ledd i et nasjonalt kvalitetssikringssystem, og i 2007 skiftet den navn til Elevundersøkelsen. Den skal undersøke faktorer som har betydning for elevenes psykososiale miljø. Jeg ønsket å finne ut i hvilken grad skolene brukte slike undersøkelser, hva slags arbeid som ble gjort i etterkant av undersøkelsen, og hva som var lærernes holdninger til slike anonyme spørreundersøkelser.

Anonyme spørreundersøkelser kan være et nyttig verktøy for å avdekke mobbing. Elevundersøkelsen er en undersøkelse som har blitt brukt av alle lærerne i undersøkelsen. Det er relativt godt samsvar med hvordan skolene jobber med undersøkelsen i etterkant av gjennomføringen. Kun én av lærerne oppgir også at de gjennomfører foreldreundersøkelsen, noe som av Djupedal-utvalget (2015) anbefales at gjøres ved alle skoler hvert år.

Informantene forteller at etter gjennomført undersøkelse tar de dem opp med de andre lærerne på trinnet og ser om det er noe spesielt de må ta tak i. Kontaktlærerne går gjennom resultatene til sin klasse og gjør avtaler med elevene om hva de kan gjøre med det. Skolene går gjennom resultatene på personalmøter og de prøver å finne både på det positive og negative. Informanten som kun jobber som faglærer sier at hun tror hun hadde syntes det hadde vært enda mer viktig om hun hadde vært kontaktlærer. Og at nå sier hun at hun føler at det ikke er så mye hun kan få gjort med det. Hun synes uansett at det er bra at skolen gjennomfører slike undersøkelser.

En av lærerne sier at i forkant av elevundersøkelsen kommer sosiallærer rundt i alle klasserommene og gjennomgår hele undersøkelsen og alle spørsmålene sånn at de ikke skal misforstås. Hun gjør det veldig tydelig at det er anonymt og at det blir gjort på nett, og at ingen vet hvem som svarer hva. Hun forteller at:

Mange av spørsmålene kan være vanskelige å forstå for enkelte elever, derfor er det viktig med en del forarbeid med elevene

Hun sier at et forarbeid er viktig for at elevene bevisstgjøres på hvordan de skal tolke det. På noen av skolene er det mange minoritetspråklige, og i undersøkelsen brukes mange vanskelige ord. Denne læreren påpeker at det er spesielt viktig at det er sosiallæreren på skolen som gjør dette.

Når resultatene kommer får lærerne et overblikk over hvor mange som føler seg mobbet og hvor mange som går i friminuttet uten noen å være sammen med. Lærerne påpeker at det kan være vanskelig å sette inn tiltak på dette når de ikke vet hvem disse elevene er. De forteller at de må jobbe generelt over hele skolen. En av lærerne sier at undersøkelsen kan være nyttig fordi det sikkert er mye som skjer som ikke lærerne ser selv om de prøver å følge med hele tiden

I en av klassene opplyser informanten om at når kontaktlærer fikk tilbake sine resultater for klassene, så ble de enige i at de i samarbeid med elevene skulle finne tre fokusområder som klassen skulle fokusere på fram til sommeren. Da var det trivsel som var hovedtemaet i flere av klassene, fordi det var temaet med dårligst resultater i Elevundersøkelsen. Noen av klassene skårte dårligere enn andre, og de brukte undersøkelsen for å gjøre endringer i forhold til det de skårte lavt på. Ved å jobbe sammen om dette i klassen kan også elevene få et eieforhold til dette arbeidet.

4.3.2. Lokal trivselsundersøkelse

På en av skolene gjennomføres det en tilleggsundersøkelse som et supplement til elevundersøkelsen. Denne gjennomføres på hvert trinn. Den er delt opp i jenter og gutter, og noen ganger kjenner de igjen skrift, så man kan nesten få det på personnivå. Denne læreren opplever at denne undersøkelsen er mer nyttig enn elevundersøkelsen, for de har også mulighet til å skrive kommentarer. Ifølge Roland (2014) er tilleggsundersøkelser som denne langt mer effektiv enn den store Elevundersøkelsen fra

Utdanningsdirektoratet. Her kan man bruke noen av de samme spørsmålene som Elevundersøkelsen, men man kan ta den trinn- eller klassevis, og man kan velge om den skal være anonym eller ikke. Man kan i en slik undersøkelse stille spørsmål hvor elevene må oppgi om noen blir mobbet, og i så fall hvem som blir mobbet.

Læreren forteller at i etterkant av denne lille undersøkelsen snakker klassen sammen og tar tak i det hvis det er noen spesielle resultater. For eksempel hvis mange i en klasse har tatt lavt på trivsel, må man gjøre noe med klassemiljøet. Et av spørsmålene er om elevene opplever at noen blir ertet eller mobbet eller holdt utenfor. Hvis noen skriver navn må de snakke med dem og finne ut hva de gjør med det. Læreren sier at det kan være litt kinkig, men fremhever at man bør snakke med den aktuelle eleven først og finne ut om det er sant. Læreren sier at det går an å snakke med trinnet om det å inkludere og hva man bør gjøre hvis noen sitter alene. Man kan jo også snakke med den aktuelle eleven om det er greit å fortelle klassen at han føler seg lite inkludert. Læreren fremhever at han synes at slike saker er vanskeligere å forholde seg til enn en vanlig mobbesak. Man må høre om det er greit å snakke med foreldrene og man bør ikke gi seg før man får han til å trives.

Læreren ved skolen forteller også at det for litt siden var det mange av jentene som hadde litt lavere trivsel enn guttene generelt, etter det har den klassen jobbet spesielt med det. De delte opp i gutter og jenter i klassens time, og det kom frem i samtaler at noen av guttene var tullede med jentene for eksempel når det var fremføring. Ting som ikke nødvendigvis læreren la merke til. Da måtte man snakke med guttene og jentene om det hver for seg. Etter det ble det bedre. Klassen har også jevnlig elevsamtaler om fag og trivsel i tillegg til undersøkelser.

Noen av lærerne som ble intervjuet hadde en litt delt holdning til anonyme spørreundersøkelser, mens andre var udelt positive og mente at for at man skulle få et resultat som kunne brukes til noe, må undersøkelsen være anonym. Én lærer fremhever som negativt er at det kan være vanskelig å finne ut hvem som ikke har det bra og hvor tiltak skal settes inn. På den annen side ser hun at det ville ha vært vanskeligere å svare helt ærlig hvis man måtte sette navn på undersøkelsen. I en av klassene har de en boks de sender rundt hvor de putter anonyme lapper om hvordan de har det og om det er noe som plager dem. Selv om lappene er anonyme har lærerne en viss peil på håndskriften,

så de kan finne ut av de hvis det er noe skikkelig alvorlig. Alle må skrive noe og putte noe i boksen. Hvis de ikke har noe å si, så skriver de bare det.

4.3.3. Anonyme undersøkelser

En av informantene sier at det hadde vært lettere med et navn på undersøkelsen slik at de kunne hjelpe den aktuelle eleven, men da er det heller ikke sikkert at eleven hadde svart like ærlig. Hun vet ikke helt hva hun skal synes om slike undersøkelser. Hun sier at elevene kan være redde for å oppgi at de blir mobbet fordi de er redde for at det skal bli enda verre.

En annen sier at hvis det skal være spørreundersøkelser må de være anonyme. Noen kan jo velge å svare mer negativt enn det egentlig er. Hun sier at hun tenker allikevel at de får mer riktige tall gjennom en anonym undersøkelse enn en ikke-anonym undersøkelse. For der tør man ikke å si noe. Undersøkelsene må være gode, og Elevundersøkelsen er en god undersøkelse, for den har blitt gjennomført og evaluert så mange ganger.

En av lærerne sier at resultatene ikke gir noen tiltakspakke når du får resultatene sånn som du får på nasjonale prøver, men du kan jo lese av resultatene at du må sette i gang tiltak. En av lærerne påpeker videre at undersøkelsene sier noe om trivsel, og man kan bruke den til å bygge opp et godt og trygt læringsmiljø. Dette samsvarer med hva Nordahl (2006) fremhever om hvilken effekt et godt læringsmiljø har i det forebyggende arbeidet mot mobbing.

4.4. Foreldresamarbeid

Under punktet foreldresamarbeid ønsket jeg å finne ut av i hvilken grad skolen samarbeider med foreldrene, hva de mener om betydningen av foreldresamarbeid, og hvordan de opplever dette samarbeidet.

4.4.1. Skole-hjem-samarbeid

Det står i opplæringsloven §9A-4 at skolen skal legge til rette for medvirkning og samarbeid med foreldrene, og at hvis skolen er klar over faktorer i skolemiljøet som kan ha negativ innvirkning på elevenes helse skal foreldrene ha beskjed så fort som mulig. Foreldrene til elevene i klassen er viktige, og de aller fleste vil mer enn gjerne samarbeide

med lærerne om å forebygge og stoppe mobbing. Det er viktig at de foresatte blir informert grundig om skolens holdning til mobbing, og hvilke prosedyrer og tiltak skolen setter inn ved tilfeller av mobbing (Roland, 2014).

Samarbeid mellom skole og hjem er veldig viktig, og dersom foreldre og lærere formidler de samme positive forventningene til elevene, blir det lettere for alle parter. Når de unge opplever at de voksne setter de samme grensene for hva som er akseptabel atferd vil dette i seg selv være forebyggende mot mobbing (udir, 2011). En av lærerne som ble intervjuet sier at han ville ha inkludert foreldrene hvis han ikke hadde fått stoppa det på et lavt nivå. Han sier at han i hvert fall ville ha kontaktet foreldrene til mobberne. Han ville også ha prata med foreldrene til de som blir mobbet. Det kom også frem da vi snakket om handlingsplaner at en av de første tiltakene skolene satt inn var samtaler med foreldrene både til de som blir mobbet og de som mobber.

Ifølge Roland (2014) hender det at foreldrene til en som plager noen andre tar kontakt med skolen og forteller hva som skjer. Utgangspunktet for samarbeid er da godt, og skolen må ta foreldrene på alvor. Det er allikevel sjelden at det skjer denne veien. Som regel er det skolen som tar kontakte med foreldrene. Normalen er at foreldrene blir kontaktet samme dag, men det finnes tilfeller hvor skolen ikke kopler inn foreldrene før senere.

En av lærerne sier at de alltid ringer foreldrene. Først ringer de foreldrene til den som blir mobba, og deretter til den som mobber. Men de gir det litt tid før de ringer mobberens sine foreldre, for de mener at det kan være greit at det ikke skjer samme kvelden som den som blir mobbet sine foreldre. Da har skolen en mulighet til å ha en dialog med foreldrene før det braker løs. Informanten forklarer at det er veldig individuelt hvordan foreldrene reagerer. Hun har ikke vært borti mange store mobbesaker, men det varierer veldig. Hun sier hun har vært borti foreldre som ignorerer det totalt, og hun har vært borti foreldre som virkelig tar tak, og hun sier at det er de som får til en endring, og det er som oftest der de lykkes først. Mens i de situasjonene hvor foreldrene ikke tar det alvorlig og unnskylder og bortforklarer barna sine, der står man i motbakke. Hun sier at det er veldig individuelt hvordan foreldre takler det. Hun mener at det ikke har noe med sosial status å gjøre. Den minst utdanna kan møte det på den riktige gode måten, mens den høyest utdanna kan møte det på absolutt feil måte. Det har ikke noe å si med utdanningsnivå. Det handler om hvordan du er som individ og menneske. Hun fremhever at:

Å ha med foreldrene er den største vellykkethetsfaktoren.

Hvis foreldrene jobber sammen med skolen for å få slutt på mobbinga lykkes man mye fortere. Hvis man møter foreldre som ikke ser det, blir det ikke jobbet med på hjemmebane. Man er prisgitt at foreldrene ikke er så blåøyde og naive.

En av lærerne sier at hun opplever at det er bedre samhold i de klassene hvor kontaktlærerne er flinke til å ha kontakt med foreldrene. Hun påpeker at om man ikke er villig til å gjøre den jobben, bør man heller ikke jobbe som kontaktlærer. Ifølge Roland (2014) kan det å på foreldremøte informere foreldre til nye elever i 8.trinn om skolens holdning til mobbing og viktigheten av god kommunikasjon mellom jobb og skole gjøre dette samarbeidet lettere. Da vet foreldrene hva de har å forholde seg til.

Hvis ingen av tiltakene hjelper sier en av lærerne at mobberen bør bytte skole. Men da er det mye som har gått galt på veien, sier hun. Det skjer ofte at det er den som ikke trives som bytter skole, men hun synes det burde være omvendt. Djupedal-rapporten har som ett av sine tiltak foreslått at det bør være obligatorisk at den som mobber må bytte skole. En av lærerne kommenterer dette og sier at det ideelle er at den som har mobbet blir tvunget inn i et nytt miljø og at han eller hun kanskje kan kjenne litt på hvordan det er å være på utsiden, men at det er kjempevanskelig å si hvordan det ville ha fungert. På skolen hvor hun jobber har de fått en ny elev som har byttet skole, men hvor det ikke fungerte så hun kom tilbake. Læreren sier at for henne har det fungert kjempebra, for hun har på en måte «kommet hjem». Hun sier at det er vanskelig å si hva som er best, og at man må ta det med skjønn.

På en annen skole ringer de hjem med en gang det har skjedd noe. De forteller hva som skjer, og starter umiddelbart en dialog med foreldrene. Det er ikke alle de ringer hjem til som bryr seg, og det er kanskje det verste. De blir møtt med en holdning om at det ikke er så farlig fordi det ikke er ens eget barn som blir mobbet. Mange foreldre nekter for at barnet deres mobber, og lærerne sier at da er det viktig å få dem til å komme på møter for å møte det andre barnet. Læreren sier at noen ganger overreagerer kanskje skolen. De nevner ikke navn når de ringer. «Sønnen min er så snill og grei, han gjør ikke sånt». Da stopper prosessen opp og skole-hjem samarbeidet blir vanskelig. Som tidligere nevnt er det ikke alltid aktuelt å inkludere foreldrene. De pleier å komme på møte allikevel. Det

er viktig å inkludere foreldrene fordi alle elever og barn har rett til et godt psykososialt miljø på skolen.

Læreren sier at når ingenting blir gjort kan det være fordi det kan være lærere som er lei. Det krever mye av dem å stå oppi det, og det er lettere å si at de må gå til noen andre. I forhold til det å bytte skole, så er det både mobbere og mobbeofre overalt. Man bare flytter problemene til en annen skole.

En av lærerne påpeker at om elevene som er innblandet kommer fra to forskjellige skoler ville hun ha tatt kontakt med foreldrene, og deretter gått i dialog med den andre skolen fordi det påvirker deres elevs skolehverdag. Når det skjer ting blant elever på skolen er det enklere å lage en tiltaksplan enn når det skjer på tvers av skoler. For da er man avhengig av at den skolen mobberen går på også igangsetter tiltak. Men det er jo helt naturlig med et samarbeid. Hun sier at de kan ikke være så små at de tenker at «dette er ikke vår elev». Kontakt går jo på kryss og tvers over store avstander med sosiale medier, og da er man jo avhengig av å kunne snakke sammen.

4.4.2. Foreldre- en viktig faktor

Ifølge Samnøen (2014) ser Barne-, ungdoms- og familieetaten (BUF-etat) på familien som den viktigste arenaen for barns oppvekst og utvikling og mener at foreldrene har fundamental betydning for hvordan barnas liv vil bli. Foreldrene er de viktigste omsorgsgiverne i barns liv, og ved å styrke samspillet mellom foreldre og barn kan man forebygge vansker på et senere tidspunkt (Samnøen, 2014). Ifølge Minton (2012) er foreldrene en viktig bidragsyter i å øke barn og unges selvfølelse, og Olsen og Traavik (2010) fremhever en god selvfølelse som noe som gjør barn og unge bedre rustet til å møte motstand og negative opplevelser senere i livet. De kaller en god selvfølelse for selve grunnmuren i mennesket, altså det som holder oss oppreist.

Ingen foreldre liker å høre at ens eget barn plager andre, men de fleste reagerer konstruktivt når skolen tar kontakt. Hvis dette ikke skjer, er det viktig å ikke bli trukket inn i en krangel, men opptre rolig og med respekt. Det kan være lurt å ikke dvele for mye ved det som har skjedd, men ha fokus fremover (Roland, 2014).

4.4.3. Støtteapparatet

Ifølge Roland (2014) kommer som regel plagerne fra familier med flere interne problemer enn gjennomsnittet. Ofte kan antisosial atferd ha sammenheng med familieforhold, og da kan andre typer tiltak være nødvendig. En av informantene sier at foreldre må inkluderes hvis de skal få til endring. Hun forteller om en sak hvor de ikke i like stor grad inkluderte foreldrene til mobberen fordi de skjønnte at det var mer å hente ved å jobbe med eleven. De har også hatt elever som har vært tilknyttet barnevernssaker. Det kan også være tilfeller hvor man er i ferd med å melde bekymring for vold. Hun sier at det er ikke alt man kan gå hjem til foreldrene med heller, for man må tenke på hva som er best for barnet eller ungdommen. Men om ikke man kan gå videre med det til foreldrene, må det gå en parallellmelding til andre instanser. Det kan jo hende mobberen selv sliter. Det kan utad være de mest ressurssterke som mobber, men det kan ofte være de som er mest usikre inni seg. Ellers så er det noen som gjør det for å døyve sin egen smerte. Hvis man ikke ta kontakt med foreldrene-må det gå en melding andre steder hvis man er bekymra

En av lærerne fremhever at hvis ingenting hjelper og mobbingen ikke slutter på tross av foreldresamarbeid og tiltak på skolen kan det være aktuelt å trekke inn barnevernet. Man har mye forskjellig på skolen nå; LOS, BUPA. De kommer til jevnlig møter, er lette å få tak i, og de har et godt tverrfaglig samarbeid. Hun sier allikevel at:

Det er en jungel av tjenester. Det finnes mange tjenester, men er litt usikker på hvem man skal be om hjelp og når.

Dette kan tyde på at det er behov for tydeligere retningslinjer for hvilke instanser man bør ta kontakt med.

Det er viktig å engasjere både elever og foreldre i arbeidet mot mobbing, og alle må få en forståelse av hvor viktig dette er. Dersom alle parter har et eieforhold til dette og deltar aktivt har man større sjanse for å lykkes. Særlig viktig er det at foreldre deltar. Uten dem er det vanskelig å få slutt på mobbingen (Roland, 2014) Ifølge en av lærerne er det veldig viktig og aktuelt å trekke inn foreldrene da foreldre og lærere er de voksenpersonene de har mest kontakt med. Det er viktig at ikke skolen er et fristed fra hjemme og omvendt. At alle steder oppleves som trygt. Hvis skolen er trygg og hjemme er trygt, da er du trygg, da.

På nettet har unge muligheten til å teste ting i skjul fra foreldrenes oppsyn. På digitale medier kan de nyte å ha mindre beskyttelse enn de er vant til, og derfor må foreldre

utvikle en ny form for årvåkenhet ettersom de unge kan være utsatt for risiko selv når de sitter inne på sitt eget rom (Samnøen, 2014).

5 Oppsummering av funn

I denne oppsummeringen vil jeg presentere de funnene jeg mener er de viktigste som har kommet frem i intervjuene med lærerne

5.1. Tiltaksplanen

1. Alle skolene har en tiltaksplan som lærerne kjenner til. Denne blir presentert ved oppstart av hvert nye skoleår. De må lese den, og deretter må hver enkelt lærer signere for å bekrefte at den har blitt lest.
2. Ingen av lærerne oppga at de har et reflektert forhold til hva denne planen inneholder, og de etterlyser tydeligere tiltaksplaner som kan si noe om hvilke tiltak som blir satt i verk dersom mobbingen ikke opphører, og noe om hvem som er ankeinstans dersom mobbingen ikke stopper.

5.2. Lærernes kompetanse

3. Bare én av lærerne mente hun hadde tilstrekkelig kompetanse om hva mobbing innebærer
4. Det var kun én av lærerne som hadde kjennskap til at det er fylkesmannen som er ankeinstans dersom mobbingen ikke opphører, og at skolen har meldeplikt i slike saker
5. Lærerne sa de var usikre på hva de skulle gjøre dersom de fikk beskjed om mobbeproblematikk utenfor skoletiden.
6. De sa selv at de hadde lite kunnskap om mobbing på digitale medier, og det eneste tiltaket som ble nevnt for å forebygge mobbing på digitale medier var å nekte elevene å ha mobiltelefonen tilgjengelig i skoletiden. Noe som i tillegg var vanskelig å håndheve da mange hevdet at telefonen lå hjemme, eller de leverte inn en gammel telefon, og hadde sin egen tilgjengelig.

5.3. Anonyme spørreundersøkelser

7. Kartlegging av elevene i form av elevundersøkelsen blir brukt ved alle skolene. Kun én av skolene har tatt dette videre og gjennomfører egne undersøkelser på trinnet etterfulgt av samtaler i klassene.

5.4. Foreldresamarbeid

8. Alle lærerne var enige om at samarbeid med foreldrene er viktig, og en av dem nevnte at det var den desidert viktigste faktoren for å få slutt på mobbingen.
9. Flere av lærerne var usikre på hva de skulle gjøre dersom foreldrene forsvarte barnet sitt og ikke innså alvoret i at deres barn mobbet et annet barn.

6 Konklusjon

I denne undersøkelsen ønsket jeg å finne ut om det var motsetninger eller sammenheng mellom hvordan forskjellige ungdomsskoler innenfor samme fylkeskommune jobbet for å motvirke mobbing. Jeg ville undersøke hvilke tiltaksplaner som ble brukt ved de forskjellige skolene, hvilken rolle ledelsen hadde, og hvilken kunnskap lærerne hadde i forhold til mobbeproblematikk. Grunnen til at jeg ønsket å finne ut mer om dette er de alvorlige mobbesakene som har vært i media de siste årene hvor det kan virke som at noe har sviktet i prosessen som skal gjennomføres ved den enkelte skole ved mobbeproblematikk. Dette har fått fatale konsekvenser i form av dødsfall, og jeg ønsker å sette fokus på viktigheten av at skoler tar dette på alvor, og at det må mer om mobbing på pensum i lærerutdanninga for å utdanne lærere med kompetanse i mobbeproblematikk.

Gjennom intervjuene har det kommet frem at det til syvende og sist ikke er så store forskjeller mellom de forskjellige ungdomsskolene. Alle skolene hadde tiltaksplaner mot mobbing. Tre av skolene hadde utarbeidet dem selv og jobbet med evaluering i varierende grad, mens den fjerde skolen brukte en kommunal tiltaksplan hvor både utarbeidelsen og evalueringen ble gjort på kommunalt nivå. Det negative med det kan være at de ansatte ikke får eieforhold til planen da de ikke får være med i evalueringen av denne.

Lærerne oppga i varierende grad at de kjente til tiltaksplanen mot mobbing, men var tydelige på at ledelsen ved skolen hadde fortalt hvor man kunne finne den, og at det var viktig at man leste den. Dette skulle bekreftes med en signatur. Det var tydelig i intervjuene at de fleste informantene ikke hadde lest den så ofte som de ble bedt om, og det kan ha vært en av årsakene til at de var usikre på innholdet. Dette kan tyde på at ledelsen ved de ulike skolene må finne en annen strategi for at overarbeidede lærere skal få kunnskap om skolens tiltaksplan. Hvis man skal forebygge mobbing og jobbe effektivt med tiltaksplanen må hver enkelt lærer ha integrert hvilke tiltak skolen har.

Hvis ikke lærerne kjenner til tiltaksplanen blir planen kun et alibi.

Det kan virke som at det er usikkerhet om hva som regnes som mobbing. Noen av lærerne beskrev definisjonen av mobbing som at det er noe som skjer flere ganger over tid, mens en annen forklarte at det er alvorlighetsgraden som bestemmer om det er mobbing og som bestemmer hvilke tiltak som må settes inn. Hvis det er slik, hvordan skal man

vurdere hva som er alvorlig og hva som ikke er det? Er det den som blir mobbet som selv må avgjøre alvorlighetsgraden siden det til syvende og sist er han som må avgjøre om han føler seg mobbet, eller er det skolens ledelse som avgjør alvorlighetsgraden? Hvor går grensa for alvorlig mobbing? Skal det være opp til ledelsen og de ansatte ved den enkelte skole ved individuelt skjønn å avgjøre om Per eller Kari blir mobbet i så alvorlig grad at man må sette inn tiltak?

Foreldresamarbeid blir i intervjuene fremhevet som den desidert viktigste faktoren for å klare å stoppe mobbingen. I hjem hvor foreldrene nekter å innse at deres barn er involvert i mobbeepisoder stopper tiltakene opp. Dette kan blant annet være fordi ved å ikke ta skolens bekymring på alvor, sender de foresatte signaler til egne barn om at det de har gjort ikke er så farlig. Hvorfor skal de slutte med det, da? Det kan kanskje være lurt med enda hyppigere foreldresamarbeid, og at temaet tas opp på foreldremøter slik som Roland (2014) foreslår. Det kan da være viktig at skolen fokuserer på nulltoleranse for mobbing og krenkende oppførsel, og at de informerer om tiltaksplanen.

Den digitale mobbingen er den mobbingen som er mest utbredt, og den som er mest vanskelig å gjøre noe med. Noen av skolene oppga at de innimellom hadde et tverrfaglig opplegg med nettvett, og noen andre hadde hatt eksterne grupper inne for å snakke om temaet. Det ble allikevel sagt at de ønsket mer, og en av lærerne oppga at hun kunne tenke seg at det var et fast fag på timeplanen. Uansett hvordan dette gjøres, så er det viktig å bevisstgjøre barna og ungdommene på hva som er greit og ikke greit å gjøre på nettet, og det må gjøres mer enn én gang i året. I straffeloven står det beskrevet mange av overtrampene som er noen av de vanligste på nett, for eksempel æreskrenkelser og bildepublisering, og det er nok mange elever på ungdomstrinnet som ikke vet at dette er straffbart. Kunnskap om lovens linjer kan forebygge negativ atferd på sosiale medier hos de unge og er nyttig informasjon for både barn og unge som bruker sosiale medier.

Informantene fokuserer hovedsakelig på hva de gjør for å hjelpe barna og ungdommene som blir mobbet. Dette er selvfølgelig noe man må stoppe med en gang, og skolene gjør mye for å stoppe mobberne. Man må som voksen og lærer gripe inn og handle hvis noen blir utsatt for trakassering og krenkelser. Jeg synes imidlertid det er mye fokus på den som blir mobbet og ikke mobberen. Det å stoppe mobberne ved å hjelpe dem med å handle annerledes vil etter min mening være det beste tiltaket mot mobbing. Det ble lite

nevnt i intervjuene hva skolen gjør for å hjelpe den som mobber. Det ble nevnt konsekvenser og straff i form av isolering og skolebytte, men det ble sagt lite om preventivt arbeid i forhold til å lære mobberen samhandling med andre. Hva er grunnen til at noen mobber? Roland (2014) beskriver blant annet at frustrasjon er forløperen til aggresjon. Hvis det er noe man ikke får til, eller man blir hindret i å nå sitt mål kan dette skape aggresjon mot den som skapte hindringen, eller mot andre som er lett tilgjengelig. Olweus (1980) undersøkte blant annet sammenhengen mellom familieforhold og det å mobbe andre, og fant ut at i hjem med utydelig kontroll, fysisk avstraffelse eller hvor medlemmene i familien har et kjølig forhold seg imellom har en sammenheng med utvikling av aggresjon. Dette kan vise viktigheten av å jobbe med eleven og samarbeide med hjemmet for å hjelpe eleven med å handle annerledes.

Selv om alle skoler skal ha en nulltoleranse for mobbing vil nok aldri mobbing ta helt slutt. Det er opp til individet å avgjøre om han eller hun føler seg mobbet. Det kan være mange episoder hvor den som mobber har ment det som en spøk, men at den andre har følt det som en krenkelse. Når man overlater til individene selv å avgjøre om det er mobbing eller ikke, vil det også være vanskelig å få ned mobbetallene i undersøkelsene. Det trenger derfor kanskje nødvendigvis ikke å være et mål å sikte mot null mobbing i resultatene i elevundersøkelsen, men man kan sikte på å gi elevene de verktøyene de trenger for å klare å håndtere krenkelser, og å utdanne handlingskompetente lærere som evner å skape et godt og trygt læringsmiljø for sine elever.

Det har vært en interessant og spennende prosess å undersøke hvilke tiltak de forskjellige skolene jobber med. Hvis jeg skulle ha forsket videre ville jeg ha forsket på hvordan man på best mulig måte kan integrere en tiltaksplan hos personalet slik at alle har kunnskap om både forebygging av og tiltak mot mobbing, og jeg ville ha undersøkt hvordan man på best mulig måte kan jobbe kontinuerlig gjennom hele skoleåret for å forebygge mobbing i skolen.

Referanser/litteraturliste

Alberti-Espenes, J., Jenssen Houg, B., Anker Teisberg, K. (2015) *En for alle. Hvordan håndtere konflikt, krenkelse og mobbing i skolen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Alberti-Espenes, Jostein (2012) *Krenkelse i skolen – mobbingens bakteppe*. Oslo: Gyldendal akademisk

Brekke, M., Tiller, T.(2013) *Læreren som forsker. Innføring i forskningsarbeid i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalen, M. (2011) *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget

Djupedalutvalget (2015) *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*.

NOU 2015:2. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-2/id2400765/?ch=1&q=>

Elevundersøkelsen (2015) Utdanningsdirektoratet.

Ertesvåg, S. K.(2014) *Profesjonelle kulturar og uro i skulen*. Norsk pedagogisk tidsskrift 03/2014

Ertesvåg, S., Gustavsen, A., Nergaard, S., Nordahl, T., Sunnevåg, A.K., Tveit, A. Forskergruppen (2009) *Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet*. Utdanningsdirektoratet.

Follesø, R., Torbjørnsen Halås, C., Høy Anvik, C (2016) *Sett, hørt og forstått? Om profesjonelle møter med unge i sårbare livssituasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget.

Foreldreutvalget for grunnsopplæringen. *Mobbing*.
Tilgjengelig på:

<http://www.fug.no/mobbing.141889.no.html>

- Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hammersley, M., Atkinson, P.(2004) *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Hargreaves, A. (1996) *Lærerarbeid og skolekultur. Læreryrkets forandring i en postmodernistisk tidsalder*. Oslo: Gyldendal.
- Bru, E., Idsøe, E., Øverland, K. (2016) *Psykisk helse i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kvale, S., Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvello, Øystein (2012) *Vennskap som beskyttelses- og risikofaktor*. Psykologisk institutt, NTNU.
- Lincoln, Y.S, Guba, E.G. (1985) *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage
- Medietilsynet (2012) *Barn og medier 2012*. Hentet fra: http://www.medietilsynet.no/PageFiles/11282/120917_Rapport_barn_web.pdf
- Midthassel, U., Bru, E., Ertesvåg, S.K. Roland, E.(2011) *Sosiale og emosjonelle vansker. Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Minton, S.J. (2012) *Using psychology in the classroom*. London: SAGE publications ltd.
- NIFU-rapport 2010-48. «Hvis noen forteller om mobbing». *Utdypende undersøkelse av funn i Elevundersøkelsen om mobbing, urettferdig behandling og diskriminering*. Hentet fra: <http://www.nifu.no/publications/934459/>
- [Nordahl, T. \(2002\) Eleven som aktør. Fokus på elevens læring og handlinger i skolen. Otta: AIT Trykk Otta AS](#)
- Nordahl, T. (2005) *Læringsmiljø og pedagogisk analyse. En beskrivelse og evaluering av LP-modellen*.
- Nordahl, T (2006) *LP-modellen. Det teoretiske og empiriske grunnlaget*. Porsgrunn: Lillegården kompetansesenter

Nordahl, T. (2012) *Bedre læring for alle elever. Om skoler som har problemer med elever, og om elever som har problemer i skolen.* Oslo: Gyldendal Akademisk

NOVA-rapport 15/14. *Felles fokus. En studie av skolemiljøprogrammer i norsk skole.*

Hentet fra: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-oghttp://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Felles-fokusarbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Felles-fokus>

Olweus, D. (1980) *Familial and temperamental determinants of aggressive behaviour in adolescent boys: A causal analysis.* Development psychology, 16, s. 644-660.

Olweus, D. (2002) *Mobbing i skolen: nye data om omfang og forandring over tid.* Hemil-senteret. Universitetet i Bergen.

Opplæringsloven:

http://www.regjeringen.no/nb/dok/lover_regler/lover/opplæringsloven.html?id=213315

Olsen, M., I., Traavik, K., M.(2010) *Resiliens i skolen: om hvordan skolen kan bidra til livsmestring for sårbare barn og unge: teori og tiltak.* Bergen: Fagbokforlaget

Regjeringen (2016). *Partnerskap mot mobbing.* Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nytt-partnerskap-mot-mobbing/id2470537/>

Ringdal, K. (2007) *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode.* Bergen: Fagbokforlaget

Risberg, T. (2009) *Praktisk pedagogikk.* Oslo: Cappelen akademisk forlag

Roland, E. (2014) *Mobbingsens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.

Ryen, I.(2002) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid.* Bergen: Fagbokforlaget

Røkenes, O.,H., Hanssen, P., H. (2012) *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker.* Bergen: Fagbokforlaget.

Samnøen, Ø. (2014) *Mobbing på digitale arenaer*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Statens medieråd (2013): *Rapport, småungar & Medier 2012/2013*. Tilgjengelig på: http://statensmedierad.se/upload/pdf/smaungar_och_medier_2013_fullfarg.pdf

Tjomsland, H., Grieg Viig, N. (2015) *Læring og trivsel i en helsefremmende skole*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Tokunaga, R.S (2010) *Following you home from school. A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization*. Computers in Human Behaviour.26:277287.

Utdanningsdirektoratet (2011) *Arbeid mot mobbing. Veiledning for ansatte og ledere i grunnskolen*. Tilgjengelig på: <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mothttp://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mot-mobbing/Arbeid-mot-mobbing---rettleiar/mobbing/Arbeid-mot-mobbing---rettleiar/>

Welstad, T., Warp, S.(2011) *Realisering av elevenes rett til et godt psykososialt miljø i skolen og et elevombuds rolle-Utredning av opplæringslovens kapittel 9a og behovet for å opprette et permanent elevombud*. Oslo: Det juridiske fakultet.

Intervjuguide

Problemstilling: Hva vet lærere på ungdomstrinnet om tiltak i forhold til mobbing?
Innledning
<u>Spørsmål 1: Skolens tiltaksplan</u> <ul style="list-style-type: none">
• Hva vet du om skolens tiltaksplan mot mobbing?
• Hvordan brukes tiltaksplanen/mobbeprogrammet i skolen?
• Hvordan møter lærerne på skolen episoder med mobbing?
• Hva gjør du om du opplever at elever blir mobbet?

- Hvem er ankeinstans dersom ungdommene ikke opplever at mobbingen stopper til tross for tiltak?

Spørsmål 2: Oppdatert kunnskap

- I hvilken grad opplever du at du er oppdatert på mobbeproblematikk på ungdomstrinnet?
- Har tiltaksplanen mot mobbing noen gang blitt evaluert?
- Hva vet du om mobbing på digitale arenaer/sosiale medier?
- Hva gjør skolen for å forebygge mobbing på sosiale medier?
- Hva kan skolen gjøre for at personalet skal være oppdatert på mobbeproblematikk?
- Hva mener du at skolen kan gjøre for å forebygge mobbing?

Spørsmål 3: Anonyme spørreundersøkelser

- Gjennomfører skolen anonyme spørreundersøkelser i forhold til elevenes trivsel?
- Hvis ja: hvordan brukes disse resultatene?
- Hva er din holdning til anonyme spørreundersøkelser?
- Hvordan kan disse resultatene brukes til å motvirke mobbing?

Spørsmål 4: Foreldresamarbeid

- I hvilken grad trekker skolen inn foreldrene hvis mobbing forekommer?
- I hvilken grad mener du at det er aktuelt å inkludere foreldrene?
- Hvorfor mener du det er viktig/hvorfor mener du at det ikke er viktig?